

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 5 kwietnia 2017 r.

Poz. 2929

UCHWAŁA NR XXV/326/17 RADY GMINY KOŚCIAN

z dnia 30 marca 2017 r.

w sprawie: przyjęcia „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kościan na lata 2017-2020”.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 oraz art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.) w związku z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.) Rada Gminy Kościan uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kościan na lata 2017-2020”, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do Uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kościan.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy Kościan
(-) Jan Szczepaniak

Załącznik do uchwały Nr XXV/326/17
Rady Gminy Kościan
z dnia 30 marca 2017 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY KOŚCIAN
NA LATA 2017 - 2020**

OPRACOWANIE:
Zespół autorski Włodzimierz Dopierała

KOŚCIAN 2016/2017

SPIS TREŚCI

	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	7
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	9
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	14
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	15
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	16
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	16
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	18
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	21
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	22
6.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	22
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	27
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	39
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	40
6.5. Zabytki archeologiczne.....	41
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	42
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	49
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	50

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	55
7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	57
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	57
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	61
7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń.....	75
7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	75
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	76
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	91
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	92
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	92
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	93
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	94
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	94
10.5. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	99
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	99
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	100
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	101

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Kościan na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Kościan jest gminą wiejską, położoną w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego, w środkowej części powiatu kościańskiego, w odległości ok. 40 km od stolicy województwa, Poznania, ok. 30 km od Leszna i 120 km od Wrocławia. W latach 1975 – 1998 gmina położona była w ówczesnym województwie leszczyńskim.

Ośrodkiem administracyjnym gminy jest, położone w jej centralnej części, miasto Kościan stanowiące samodzielną gminę miejską i jednocześnie siedzibę władz powiatowych oraz główny ośrodek usługowo-handlowy dla mieszkańców powiatu.

Powierzchnia gminy wynosi 202,3 km², co stanowi 27,99 % powierzchni powiatu. Użytki rolne zajmują 81%, a tereny leśne i zadrzewione tylko 11,6 % powierzchni gminy, która posiada typowo rolniczy charakter.

Gmina zamieszkiwana jest przez 15.718 mieszkańców (wg stanu GUS z 2014 r.). Gęstość zaludnienia wynosi 78 osób/km². Strukturę osadniczą tworzy 37 wsi sołeckich: Bonikowo, Choryń, Czarkowo, Darnowo, Gryżyna, Januszewo, Katarzynin, Kawczyn, Kielczewo, Kobylniki, Kokorzyn, Krzan, Kurowo, Kurza

Góra, Łagiewniki, Mikoszki, Naclaw, Nielegowo, Nowe Oborzyska, Nowy Dębiec, Nowy Lubosz, Osiek, Pelikan, Pianowo, Ponin, Racot, Sepienko, Sierakowo, Spytkówki, Stare Oborzyska, Stary Lubosz, Szczodrowo, Turew, Widziszewo, Witkówki, Wławie, Wyskoć, obejmujących 48 ośrodków osadnictwa.

Gmina sąsiaduje:

- - od strony północno-zachodniej z gminą Kamieniec,
- - od strony północno-wschodniej z gminą Czempień,
- - od południowego zachodu z gminą Śmigiel,
- - od południowego wschodu z gminą Krzywiń,
- - otacza pierścieniowo gminę miejską Kościan.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg powiatowych o długości ponad 95 km i dróg gminnych – ok. 84 km. Przez tereny gminy przebiega droga krajowa nr 5 (odcinek 12,62 km) relacji Poznań – Wrocław, a także wiodą drogi wojewódzkie nr 308 i 311 o łącznej długości 20,88 km. Gminę przecina też dwutorowa linia kolejowa E-59 relacji Wrocław– Poznań.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej obszar gminy położony jest na styku dwóch mezoregionów: Równiny Kościańskiej, należącej do makroregionu Pojezierza Leszczyńskiego i Doliny Środkowej Obry, będącej częścią Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Ukształtowanie powierzchni terenu jest mało zróżnicowane. Równina Kościańska to wysoczyzna morenowa, położona na wysokości 80 m n.p.m., której zachodnią granicę stanowi dolina Samicy Leszczyńskiej, a przez jej środek w kierunku północno-zachodnim przepływa Obra. Większe zespoły leśne zachowały się głównie na obrzeżach pradoliny i licznych bagien subglacjalnych. Powierzchnie wysoczyznowe są mocno odlesione. Przeważają równiny o niskiej lesistości, poprzedzielane siecią zadrzewień śródpolnych, wprowadzonych do krajobrazu w XIX wieku przez gen. Dezyderego Chłapowskiego, ziemianina z Turwi i prekursora rolnictwa ekologicznego. Obszar gminy charakteryzuje się znaczną gęstością sieci rzecznej. Stanowią ją naturalne ciek i rozbudowany system kanałów i rowów np. Kanał Obry, Mosiński, Wonieść, Przysieka Stara, Rowy Wyskoć i Racocki. Południowa granica gminy biegnie częściowo skrajem dużego sztucznego zbiornika retencyjnego - Zbiornik Wonieść. We wschodniej części gminy wyróżnia się unikalny w skali kraju krajobraz rolniczy, prawnie chroniony „*Park Krajobrazowy im. Generała Dezyderego Chłapowskiego*” obejmujący również tereny ościennych gmin Krzywiń i Czempień. Ponadto występują na terenie gminy, obejmujące 933 ha jej powierzchni, dwa obszary specjalnej ochrony ptaków

NATURA 2000 – „Zbiornik Wonieść” i „Wielki Łęg Obrzański”.

Gmina Kościan posiada udokumentowane złoża węgla brunatnego, jednakże trudne warunki geologiczne – górnicze i stosowana dotychczas degradująca środowisko technologia wydobycia wyłączyły je z ewentualnej eksploatacji, oraz posiada dobrze udokumentowane złoża gazu ziemnego, eksploatowane w Kokorzynie. Występują na jej terenie także surowce pospolite – kruszywo naturalne oraz surowce ilaste.

Ziemie zajmowane dziś przez gminę, dzięki usytuowaniu wzdłuż dorzeczy rzeki Obry, od dawnych czasów stanowiły tereny dość intensywnego osadnictwa. Najstarsze ślady osadnictwa pradziejowego sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Natomiast dokumenty źródłowe sięgają XII w. W średniowieczu ziemie te stanowiły przede wszystkim własność szlachecką. Usytuowane przy szlaku handlowym prowadzącym z Pomorza na Śląsk pręźnie się rozwijały i przysparzały bogactwa ich mieszkańcom. Okres świetności terenów gminy przerwał potop szwedzki i wojny osiemnastowieczne. Od 1793 roku, w wyniku II rozbioru, gmina znalazła się pod panowaniem pruskim i włączona została do nowej prowincji pod nazwą Prusy Południowe, a po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. weszła w skład Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Duże znaczenie dla regionu miało wybudowanie w 1856 r. linii kolejowej Poznań – Wrocław. W 1900 roku uruchomiono połączenie kolejowe Kościan-Gostyń, a w 1901 otwarto linię Kościan-Grodzisk. Przyczyniło się to do rozwoju przemysłu, w szczególności tytoniowego oraz przetwórstwa buraków cukrowych. W 1918 roku mieszkańcy gminy walczyli w szeregach powstańczych zwycięskiego Powstania Wielkopolskiego, w wyniku którego omawiane tereny włączono do odrodzonego państwa polskiego. Okres międzywojenny to ponownie czas rozwoju, przerwany wybuchem II wojny światowej. Podczas hitlerowskiej okupacji szerzyły się aresztowania, egzekucje, wywózki do obozów koncentracyjnych, wysiedlenia. W styczniu 1945 r. tereny zajmowane przez gminę zostały wyzwolone przez wojska radzieckie i rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Kościan na lata 2017-2020* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).

- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zmianami)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchomości, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchomości będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zmianami)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016, poz. 672 ze zmianami)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778 ze zmianami)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2016, poz. 2134 ze zmianami)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 1774 ze zmianami)

Ustawa określa (w art. 13), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych). Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2016 r., poz. 290 ze zmianami)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyłym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania

pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robot budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb

konserwatorskich,

- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,
- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków, a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz

dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym

czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkości zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe. Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa

narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi, w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej,

niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych regionów,
- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzeln i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28 października 2013 r.

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W rozdz. 3 „Charakterystyka dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego” wymieniono następujące obiekty z terenu gminy Kościan:

- nasadzenia śródpolne wprowadzone przez Dezyderego Chłapowskiego,
- osadę z późnej fazy kultur wstęgowych w Racocie,
- osadę kultury pucharów lejkowatych w Kielczewie.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

BONIKOWO

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P. W. ŚW. MIKOŁAJA, drewn., 1785 r., rozbud. po 1898 r.

Rejestr zabytków: 58 z 26 stycznia 1955 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 977/A z 23 września 1985 r.

b. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1542/A z 21 kwietnia 1995 r.

CHORYŃ

UKŁAD PRZESTRZENNY I ZESPÓŁ BUDOWLANY ZAŁOŻENIA

DWORSKO – KOŚCIELNO - PARKOWEGO, w tym budynki:

a. kościół par. p.w. św. Katarzyny, mur., 1851 r.

Rejestr zabytków: 1642 z 18 lipca 1997 r.

b. dzwonnica, mur., 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1642 z 18 lipca 1997 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., pocz. XIX w., rozbud. 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 507 z 05 lutego 1955 r.

b. park, XVIII/XIX w.,

Rejestr zabytków: 978/A z 23 września 1985 r.

c. oficyna, mur., ok. 1820 r.

Rejestr zabytków: 507 z 05 lutego 1955 r.

d. spichlerz, ob. dom nr 29, mur., poł. XVIII w., przebud. pocz. XIX w.

Rejestr zabytków: 503 z 05 lutego 1955 r.

e. spichlerz, mur., k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 503 z 05 lutego 1955 r.

f. kuźnia, mur., k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 1516/A z 21 grudnia 1994 r.

DARNOWO

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. rządcówka nr 8, mur., pocz. XIX w.

Rejestr zabytków: 589/A z 26 maja 1969 r.

b. dom pracowników folwarcznych nr 10, mur., pocz. XIX w.

Rejestr zabytków: 590/A z 26 maja 1969 r.

c. dom pracowników folwarcznych nr 12, mur., pocz. XIX w.

Rejestr zabytków: 588/A z 26 maja 1969 r.

GRYŻYNA

RUINY KOŚCIOŁA P.W. ŚW. MARCINA, k. XIII w.

Rejestr zabytków: 338 z 03 stycznia 1949 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARBARY:

a. kościół, mur., 1888 r.

Rejestr zabytków: 901/Wlkp/A z 21 października 2013 r.

b. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

Rejestr zabytków: 901/Wlkp/A z 21 października 2013 r.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., 1793 r., rozbud. 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków: 28 z 31 stycznia 1952 r.

b. park, k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 976 z 23 września 1985 r.

c. oficyna (garaż, kostnica), mur., k. XVIII w., k. XIX w.,

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

d. gorzelnia, mur., 1901 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

e. spichlerz, mur., 1854 – 1855 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

f. stajnia, mur., 1891 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

g. stajnia, mur., 1924 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

h. obora, mur., 1883 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

i. obora, mur., 1887 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

j. kurnik, mur., 1874 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

k. stodoła, mur., 1888 r.

Rejestr zabytków: 1338/A z 23 listopada 1992 r.

KOBYLNIKI

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

a. dwór, mur., k. XVIII w., przebud. pocz. XIX w., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków: 592/A z 26 maja 1969 r.

b. dom pracowników folwarcznych, mur., ok. poł. XIX w., przebud. 1897 r.

Rejestr zabytków: 1525/A z 07 lutego 1995 r.

c. oficyna, mur., 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 522/A z 18 lutego 1955 r.

d. park z aleją dojazdową, XVIII/XIX w., powiększony po 1890 r.,

Rejestr zabytków: 980/A z 23 września 1985 r.

e. spichlerz, mur., 1868 r.

Rejestr zabytków: 1525/A z 07 lutego 1995 r.

f. stodoła, mur., 1877 r.

Rejestr zabytków: 1525/A z 07 lutego 1995 r.

g. stajnia z wozownią, mur., 1867 r.

Rejestr zabytków: 1525/A z 07 lutego 1995 r.

KOKORZYN

PARK PAŁACOWY Z ALEJĄ DOJAZDOWĄ, k. XVIII w., przekształt. w XIX w.

Rejestr zabytków: 981/A z 23 września 1985 r.

KUROWO

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 982/A z 23 września 1985 r.

MIKOSZKI

PARK DWORSKI, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 983/A z 23 września 1985 r.

NIEŁĘGOWO

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1902 r.

Rejestr zabytków: 972/A z 16 listopada 1983 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 984/A z 23 września 1985 r.

NOWY DĘBIEC

PARK DWORSKI, pocz. XX w.

Rejestr zabytków: 986/A z 23 września 1985 r.

OSIEK

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., XVIII w., przebud. 1860 r.

Rejestr zabytków: 1669/A z 23 grudnia 1974 r.

b. park, 2 poł. XVIII w., przekształt. w XIX w.

Rejestr zabytków: 985/A z 23 września 1985 r.

PIANOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. PAŁAC, mur., 1 ćw. XIX w., rozbud. 4 ćw. XIX w. i pocz. XX w.

Rejestr zabytków: 372/1-2/Wlkp/A z 07 sierpnia 1995 r.,

b. PARK, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 372/1-2/Wlkp/A z 23 września 1985 r.

RACOT

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P. W. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI I ŚW. JERZEGO,
mur., 1768 – 1780 r.

Rejestr zabytków: 59/A z 05 lutego 1965 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, mur., 1780 – 1785 r., rozbud. 1902 r.

Rejestr zabytków: 355/A z 31 stycznia 1952 r.

b. park, k. XVIII w.

Rejestr zabytków: 39/A z 20 lipca 1949 r.

c. rządówka i biuro, mur., 1830 r., rozbud. 1912 r.,

Rejestr zabytków: 501/A z 07 lutego 1955 r. i 45/A z 20 stycznia 1965 r.

d. oficyna południowa, mur., przed 1773r.

Rejestr zabytków: 45/A z 20 stycznia 1965 r.

e. oficyna północna, mur., przed 1773 r.

Rejestr zabytków: 45/A z 20 stycznia 1965 r.

f. dom, ul. Dworcowa nr 2, mur. – szach., ok. 1910 r.

Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.

g. dom, ul. Dworcowa nr 4, mur. – szach., ok. 1910 r.

Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.

h. dom, ul. Dworcowa nr 6, mur., pocz. XX w.

Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.

- i. dom, ul. Dworcowa nr 8, mur., pocz. XX w.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- j. dom, ul. Kościuszki nr 3, mur., XVIII/XIX w.
Rejestr zabytków: 250/A z 17 września 1968 r.
- k. dom, ul. Kościuszki nr 5, mur. – szach., XVIII/XIX w.
Rejestr zabytków: 251/A z 17 września 1968 r.
- l. ochronka, mur., 1911 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- ł. mielcuch, ob. dom, ul. Dworcowa 11,
Rejestr zabytków: 45/A z 20 stycznia 1965 r.
- m. budynek gospodarczy (rymarnia), mur., 1882 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- n. stajnia, mur., ok. 1880 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- o. stajnia koni wyjazdowych i wozownia, mur., przed 1773 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- p. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- r. stajnia, ob. spichlerz, mur., przed 1773 r.
Rejestr zabytków: 511/A z 07 lutego 1955 r.
- s. stajnia (żrebięciarnia), mur., 3 ćw. XIX w.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- t. obora, mur., 1881 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- u. obora, ob. stajnia, mur., ok. 1881 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- w. stodoła, ob. stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- x. gorzelnia i płatkarnia, mur., ok. 1870 r.
Rejestr zabytków: 1528/A z 09 marca 1995 r.
- WIATRAK KOŹLAK, drew., XVIII w.
Rejestr zabytków: 1084/A z 28 marca 1988 r.
- ALEJA LIPOWA JABŁONOWSKICH
Rejestr zabytków: Ks.Z.I-2a/31/48 z 14 października 1948 r.

STARE OBORZYSKA

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P. W. NMP POCIESZENIA I ŚW. MIKOŁAJA, ul. Długa,

mur., XVI w.

Rejestr zabytków: 37 z 16 stycznia 1953 r.

PARK PAŁACOWY, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 979/A z 23 września 1985 r.

TUREW

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., l. 40. XVIII w., przebud. 1760-1770 r., 1820-1830 r., 1908-1909 r.,

Rejestr zabytków: 44 z 26 stycznia 1965 r.

b. kaplica p.w. NMP Niepokalanej, mur., 1846-1847 r.,

Rejestr zabytków: 44 z 26 stycznia 1965 r.

c. park, XVIII w., powiększony i przekształcony. 1860-1870 r.,

Rejestr zabytków: 987/A z 23 września 1985 r.

PASY WIATROCHRONNE DEZYDEREGO CHŁAPOWSKIEGO, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków: 1018/A z 19 czerwca 1987 r.

WYSKOĆ

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. ANDRZEJA AP., 1846 r., wieża 1861 r.

Rejestr zabytków: 94 z 18.03.1968 r.

DWÓR, mur., 2 poł. XVIII w., przebud. k. XIX w.

Rejestr zabytków: 1197 z 27 lipca 1970 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BONIKOWO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. MIKOŁAJA, ul. Parkowa:

a. kościół, drewn., 1785 r., rozbud. po 1898 r.,

b. plebania nr 72, mur., 4 ćw. XIX w.,

c. figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem, mur., pocz. XX w.,

d. figura św. Jana Nepomucena, mur., k. XIX w.,

e. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

f. ogrodzenie z bramą, mur., XIX/XX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, 2 poł. XIX w.

KOSTNICA, ul. Parkowa, mur., XIX/XX w.

DWORZEC KOLEJOWY, ob. dom, ul. Dworcowa 15, mur., XIX/XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY, ul. Parkowa:

a. park, 1 poł. XIX w.,

b. oficyna nr 38, mur., ok. 1910 r.,

- c. sześciorak nr 32/44, mur., 1850 r., rozbud. 1925 r.,
- d. dom ogrodnika nr 40, mur., ok. 1910 r.,
- e. brama, mur., XIX w.,
- f. lodownia, mur., pocz. XX w.,
- g. kuźnia i wozownia, mur., 1909 r.,
- h. stróżówka, wędzarnia, mur., 1901 r.,
- i. obora, mur., 4 ćw. XIX w., przebud. 1930 r.,
- j. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- k. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- l. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,
- ł. stodoła, mur., 1879 r.,
- m. stodoła, mur., 3 ćw. XIX w.

CHORYŃ

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. KATARZYNY:

- a. kościół, mur., 1851 r.
- b. dzwonnica, mur., 2 poł. XIX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI Z ALEJĄ DOJAZDOWĄ, 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 27, mur., pocz. XIX w., rozbud. 2 poł. XIX w.,
- b. park, XVIII/XIX w.,
- c. oficyna nr 35, mur., ok. 1820 r.,
- d. spichlerz, ob. dom nr 29, mur., poł. XVIII w., przebud. pocz. XIX w.,
- e. obora, mur., k. XIX w.,
- f. spichlerz, mur., k. XVIII w.,
- g. kuźnia, mur., k. XVIII w.,
- h. dom pracowników folwarcznych nr 1, mur., k. XIX w.,
- i. dom pracowników folwarcznych nr 3, mur., k. XIX w.,
- j. dom pracowników folwarcznych nr 5, mur., k. XIX w.,
- k. dom pracowników folwarcznych nr 8, mur., 2 poł. XIX w.,
- l. dom pracowników folwarcznych nr 13, mur., k. XIX w.,
- ł. dom pracowników folwarcznych nr 15, mur., k. XIX w.,
- m. dom pracowników folwarcznych nr 17, mur., 2 poł. XIX w.,
- n. dom pracowników folwarcznych nr 19, mur., 2 poł. XIX w.

CZARKOWO

KAPLICZKA, mur., 1893 r.

ZAGRODA NR 32:

- a. dom, mur., 1906 r.,
- b. budynek inwentarski, mur., 1897 r.,
- c. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.,
- d. stodoła, mur., 1910 r.

ZAGRODA NR 33:

- a. dom, mur., 1910 r.,
- b. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.,
- c. stodoła, mur., 1897 r.,
- d. kurnik, mur., pocz. XX w.,

DARNOWO**ZESPÓŁ FOLWARCZNY:**

- a. rządówka nr 8, mur., pocz. XIX w.,
- b. dom pracowników folwarcznych nr 2, mur., k. XIX w.,
- c. dom pracowników folwarcznych nr 6, mur., ok. poł. XIX w.,
- d. dom pracowników folwarcznych nr 10, mur., pocz. XIX w.,
- e. dom pracowników folwarcznych nr 12, mur., pocz. XIX w.,
- f. stajnia, mur., ok. 1880 r.,
- g. stajnia, mur., ok. 1880 r.,
- h. stajnia, mur., 1 poł. XIX w.,
- i. chlew, mur., 1912 r.,
- j. owczarnia, mur., ok. 1880 r.,
- k. obora, mur., ok. 1875 r.,
- l. stodoła, mur., k. XVIII w.,
- ł. wiata, szach. – drew., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 13, mur., 1907 r.

DOM NR 21, mur., 1 ćw. XX w.

GODZISZEWO

STODOŁA FOLWARCZNA, mur., 4 ćw. XIX w.

GRANECZNIK**ZESPÓŁ FOLWARCZNY:**

- a. dom pracowników folwarcznych nr 1, mur., pocz. XX w.,
- b. dom pracowników folwarcznych nr 2, mur., pocz. XX w.

GRYŻYNA

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. BARBARY, ul. Zielona:

- a. kościół, mur., 1888 r.,
- b. cmentarz przykościelny, XVIII w.,

- c. ogrodzenie z bramą, mur., 1 poł. XVIII w.
RUINY KOŚCIOŁA P.W. ŚW. MARCINA, mur., k. XIII w.
CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ul. Kasprzaka, 2 poł. XIX w
SZKOŁA, ul. Szkolna 1, mur., pocz. XX w.
ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY, ul. Zielona:
a. dwór nr 16, mur., 1793 r., rozbud. 4 ćw. XIX w.,
b. park, k. XVIII w.,
c. oficyna (garaż, kostnica), mur., k. XVIII w., k. XIX w.,
d. czworak nr 1, mur., 4 ćw. XIX w.,
e. czworak nr 3, mur., 4 ćw. XIX w.,
f. czworak nr 4, mur., 1911 r.,
g. czworak nr 7, mur., 4 ćw. XIX w.,
h. czworak nr 11, mur., 4 ćw. XIX w.,
i. dom nr 18, mur., k. XIX w.,
j. oficyna nr 20, mur., k. XVIII w., przebud. poł. XIX w.,
k. ogrodzenie z bramą, mur., XIX w.,
l. spichlerz, mur., 1854 – 1855 r.,
ł. kurnik, mur., 1874 r.,
m. lodownia, mur., 2 poł. XIX w.,
n. stodoła, mur., 1888 r.,
o. stajnia, mur., 1891 r.,
p. stajnia, mur., 1924 r.,
r. kuźnia, stelmacharnia, warsztat, mur., 4 ćw. XIX w.,
s. obora, mur., 1883 r.,
t. obora, mur., 1887 r.,
u. gorzelnia, mur., 1901 r.
ul. Podgórna
DOM NR 2, mur., pocz. XX w.
JANUSZEWO
DOM NR 6, mur., 2 poł. XIX w.
KATARZYMIN
ZESPÓŁ FOLWARCZNY:
a. czworak, ul. Krasickiego 5, mur., pocz. XX w.,
b. stodoła, ul. Krasickiego 3, mur., 3 ćw. XIX w.
STODOŁA, ul. Świerczewskiego 32, mur., XIX/XX w.

KAWCZYN

WIATRAK KOŹLAK, drewn., 1805 r.

STODOŁA w zagrodzie nr 14, szach., 1907 r.

KIEŁCZEWO

ul. Kościańska

ZAGRODA NR 65:

a. dom, mur., k. XIX w.,

b. budynek inwentarski, mur., 1906 r.

BUDYNEK MIESZKALNO-GOSPODARCZY NR 101, mur., 1910 r.

ZAGRODA NR 109:

a. dom, szach., k. XIX w.,

b. budynek inwentarski, mur., 1905 r.

KOBYLNIKI

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY, ul. Klonowa:

a. dwór nr 2, mur., k. XVIII w., przebud. pocz. XIX w., 2 poł. XIX w.,

b. park z aleją dojazdową, XVIII/XIX w., powiększony po 1890 r.,

c. oficyna nr 4, mur., 1 poł. XIX w.,

d. dom pracowników folwarcznych nr 6, mur., ok. poł. XIX w., przebud. 1897 r.,

e. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. obora, mur., pocz. XX w.,

g. stajnia z wozownią, mur., 1867 r.,

h. spichlerz, mur., 1868 r.,

i. stodoła, mur., 1877 r.

ul. Szkolna

SZKOŁA, ob. dom nr 47, mur., pocz. XX w.

KOKORZYN

SZKOŁA, ul. Szkolna 1, mur., l. 30. XX w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

a. pałac, ul. Kościańska 30, mur., ok. poł. XIX w.,

b. park z aleją dojazdową, k. XVIII w., przekształcony w XIX w.,

c. czworak, ul. Ogrodowa 6/8, mur., 2 poł. XIX w.,

d. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

e. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

f. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,

g. obora, mur., k. XIX w.

KUROWO**ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:**

- a. dwór, ul. Parkowa 4, mur., ok. poł. XIX w., rozbud. pocz. XX w.,
- b. park, 2 poł. XIX w.,
- c. czworak, ul. Parkowa 3, mur., pocz. XX w.,
- d. czworak, ul. Południowa 1, mur., 1 ćw. XX w.,
- e. dom pracowników folwarcznych, ul. Południowa 2, mur., 1 ćw. XX w.,
- f. dom stangreta, mur., pocz. XX w.,
- g. budynek mieszkalno-magazynowy, mur., 1 poł. XIX w.,
- h. brama z ogrodzeniem, mur., XIX/XX w.,
- i. budynek inwentarski, mur., pocz. XX w.,
- j. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- k. obora, mur., pocz. XX w.,
- l. wozownia, mur., pocz. XX w.

KURZA GÓRA

ul. Długa

DOM NR 56, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 74:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- b. stodoła, szach., 1906 r.

ŁAGIEWNIKI

SZKOŁA, ob. dom, ul. Szkolna 12, mur., l. 30 XX w.

DOM, ul. Górna 30, mur., 4 ćw. XIX w.

MIKOSZKI**ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:**

- a. dwór nr 1, mur., k. XVIII w. (pocz. XIX w.),
- b. kaplica p.w. NMP Nieustającej Pomocy, drew., XVIII/XIX w.,
- c. park, 1 poł. XIX w.,
- d. czworak nr 3, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. sieczkarnia, mur., k. XIX w.

DOM NR 16, mur., 1939 r.

ZAGRODA NR 20:

- a. dom, mur., XIX/XX w.
- b. stodoła, mur., 1936 r.

NIEŁĘGOWO**ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:**

- a. dwór nr 11, mur., 1902 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w.,
- c. sześciorek nr 14, mur., k. XIX w.,
- d. sześciorek nr 15, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stajnia, mur., k. XIX w.,
- f. stajnia, mur., k. XIX w.,
- g. obora, mur., k. XIX w.,
- h. stodoła, mur., pocz. XX w.

NOWE OBORZYSKA

STODOŁA w zagrodzie, ul. Prosta 2, mur., pocz. XX w.

NOWY DĘBIEC

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. park, pocz. XX w.,
- b. magazyn, mur., k. XIX w.,

NOWY LUBOSZ

CMENTARZ EWANGELICKI, ob. rzymskokatolicki, oś. M. Reja, 2 poł. XIX w.
ul. Kościąńska

DOM NR 27, mur., 4 ćw. XIX w.

DOM NR 52, mur., 3 ćw. XIX w.

OSIEK

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., XVIII w., przebud. 1860 r.,
- b. park, 2 poł. XVIII w., przekształcony w XIX w.,
- c. spichlerz, mur., 1 poł. XIX w.,
- d. obora, mur., 2 poł. XIX w.

PIANOWO

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

- a. pałac nr 5, mur., 1 ćw. XIX w., rozbud. 4 ćw. XIX w., pocz. XX w.,
- b. park, ok. poł. XIX w.,
- c. czworak nr 2, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. rządówka nr 3, mur., pocz. XX w.,
- e. brama, mur., k. XIX w.,
- f. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- g. stajnia z wozownią, mur., ok. 1900 r.,
- h. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- i. mieszkanie oborowego, mur., 4 ćw. XIX w.,

j. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

PONIN

ZESPÓŁ FOLWARCZNY, ul. Łąkowa:

- a. rządcówka nr 1, mur., ok. 1890 r.,
- b. stodoła, mur., 1891 r.,
- c. stodoła ze spichlerzem, mur., 1899 r.,
- d. obora, mur., ok. 1890 r.

RACOT

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. ŚW. STANISŁAWA KOSTKI I ŚW. JERZEGO,
ul. Dworcowa:

- a. kościół nr 12, mur., 1768 - 1780 r.,
- b. dzwonnica, drew., XVIII/XIX w.,
- c. pastorówka, ob. dom nr 14, mur., pocz. XIX w.,
- d. szkoła ewangelicka, ob. dom nr 10, mur., 1860 r.

ZESPÓŁ CMENTARZA EWANGELICKIEGO, ob. rzymskokatolickiego:

- a. cmentarz, 1818 r.,
- b. ogrodzenie, mur., 1 poł. XIX w.

SZKOŁA, ul. Szkolna 10, mur., 1898 r.

DWORZEC KOLEJOWY, ob. dom, ul. Dworcowa 20, mur., pocz. XX w.

MŁYN, ob. restauracja, ul. Szkolna 23, mur., XIX/XX w.

WIATRAK KOŹŁAK, drew., XVIII w.

ALEJA LIPOWA JABŁONOWSKICH, ul. Lipowa, 2 poł. XVIII w.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

- a. pałac, ul. Dworcowa nr 7, mur., 1780-1785 r., rozbud. 1902 r.,
- b. park, k. XVIII w.,
- c. rządcówka i biuro, ul. Dworcowa 3, mur., 1830 r., rozbud. 1912 r.,
- d. oficyna południowa, ul. Dworcowa 5, mur., przed 1773 r.,
- e. oficyna północna, ul. Dworcowa 9, mur., przed 1773 r.,
- f. dom, ul. Dworcowa 2, mur. – szach., ok. 1910 r.,
- g. dom, ul. Dworcowa 4, mur. – szach., ok. 1910 r.,
- h. dom, ul. Dworcowa 6, mur., pocz. XIX w.,
- i. dom, ul. Dworcowa 8, mur., pocz. XX w.,
- j. dom, ul. Kościuszki nr 1, mur., ok. 1870 r.,
- k. dom, ul. Kościuszki 3, mur., XVIII/XIX w.,
- l. dom, ul. Kościuszki 5, mur., XVIII/XIX w.,
- ł. ośmiorak, ul. Szkolna 1, mur., 2 poł. XIX w.,

- m. ochronka, ob. dom, ul. Dworcowa 1, mur., 1911 r.,
- n. dom ogrodnika, ul. Szkolna 3, mur., 2 poł. XIX w.,
- o. dom urzędnika, ul. Szkolna 2, mur., 1910 r.,
- p. mielcuch, ob. dom, mur., k. XVIII w.,
- q. ogrodzenie z bramami, mur., XIX w.,
- r. stróżówka, mur., pocz. XX w.,
- s. budynek gospodarczy (rymarnia), mur., 1882 r.,
- t. gorzelnia i płatkarnia, mur., ok. 1870 r.,
- u. stajnia koni wyjazdowych i wozownia, mur., przed 1773 r.,
- v. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- w. stajnia, ob. spichlerz, mur., przed 1773 r.,
- x. stajnia, mur., ok. 1880 r.,
- y. stajnia (żrebięciarnia), mur., 3 ćw. XIX w.,
- z. stodoła, ob. stajnia, mur., 3 ćw. XIX w.,
- ż. obora, mur., 1881 r.,
- ż. obora, ob. stajnia, mur., ok. 1881 r.,
- aa. ujeżdżalnia, mur., l. 20-30 XX w.,
- bb. kurnik i chlew, ul. Dworcowa 6, mur., 4 ćw. XIX w.,
- cc. szopa, kuźnia, mur. – drew., XIX/XX w.,
- dd. chlew, mur., 3 ćw. XIX w.

ul. Kościańska

DOM NR 36, mur., pocz. XX w.

DOM NR 40, mur., 1933 r.

ul. Szkolna

DOM NR 6, mur., pocz. XX w.

SEPIENKO

DOM NR 18, mur., 1928 r.

SIERAKOWO

ul. Długa

KAPLICZKA, mur., po 1945r.

BUDYNEK INWENTARSKI w zagrodzie nr 15, mur., 1914 r.

SPYTKÓWKI

KAPLICZKA, ul. Reymonta, mur., pocz. XX w.

STARE OBORZYSKA

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P. W. NMP POCIESZENIA I ŚW. MIKOŁAJA,

ul. Długa:

- a. kościół, mur., XVI w.,
 - b. kaplica, mur., XIX/XX w.,
 - c. plebania nr 1, mur., 1910 r.,
 - d. cmentarz przykościelny, XVI w.,
 - e. budynek mieszkalno-gospodarczy, szach., XIX/XX w.
- DWORZEC KOLEJOWY, ul. Kolejowa 1, mur., k. XIX w.
- ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:**
- a. pałac, ul. Parkowa 1, mur., 1856 - 1860 r., rozbud. 1924 r.,
 - b. park, 1 poł. XIX w.,
 - c. oficyna, ul. Długa 67, mur., ok. 1870 r.,
 - d. sześciorak, ul. Długa 16, mur., 4 ćw. XIX w.,
 - e. sześciorak, ul. Długa 51, mur., 4 ćw. XIX w.,
 - f. słupy bramy wjazdowej, mur., XIX/XX w.,
 - g. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,
 - h. stodoła, mur., 3 ćw. XIX w.,
 - i. obora, mur., 4 ćw. XIX w.

STARY LUBOSZ

ul. Kościańska

SZKOŁA, nr 7, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 32, mur., k. XIX w.

SZCZODROWO

ZESPÓŁ DWORSKO – PARKOWY:

- a. dwór nr 15, mur., 2 poł. XIX w., rozbud. XIX/XX w.,
- b. pozostałości parku, pocz. XX w.

TUREW

KAPLICZKA, mur., 1922 r., odbud. 1945 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY:

- a. pałac, ul. Szkolna 4, mur., l. 40. XVIII w., przebud. 1760 – 1770 r., 1820-1830 r., 1908-1909 r.,
- b. park, XVIII w., powiększony i przekształcony 1860 – 1870 r.,
- c. kaplica p.w. NMP Niepokalanej, ul. Szkolna 4, mur., 1846 – 1847 r.,
- d. rządówka, ul. Podgórna 4, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. oficyna, ul. Szkolna 6, mur., 1 poł. XIX w., przebud. ok. 1914 - 1916 r.,
- f. trojak, ul. Szkolna 5, mur., k. XIX w.,
- g. dom pracowników folwarcznych, ul. Podgórna 9, mur., 1897 r.,
- h. dom pracowników folwarcznych, ul. Podgórna 11, mur., k. XIX w.,

- i. dom pracowników folwarcznych, ul. Podgórna 13, mur., k. XIX w.,
- j. dom pracowników folwarcznych, ul. Podgórna 15, mur., k. XIX w.,
- k. dom pracowników folwarcznych, ul. Podgórna 17, mur., k. XIX w.,
- l. szpital dla ubogich, ob. dom, ul. Szkolna 12, mur., ok. poł. XIX w.,
- ł. dom stangreta, ul. Podgórna 8, mur., pocz. XX w.,
- m. dom odźwiernego, ul. Szkolna 2, mur., pocz. XX w.,
- n. biuro majątku i mieszkania, ul. Szkolna 1, mur., pocz. XX w.,
- o. budynek inwentarski, kurnik, chlew, gołębnik, ul. Szkolna 1, mur., ok. 1907 r.,
- p. ogrodzenie z bramą i dwiema furtkami, mur., XIX w.,
- q. gorzelnia, ul. Szkolna 3, mur., pocz. XX w.,
- r. spichlerz, mur., 2 poł. XIX w.,
- s. stodoła, mur., 1925 r.,
- t. stodoła, mur., poł. XIX w., przebud. 1934 r.,
- u. stajnia koni wyjazdowych i wozownia, mur., pocz. XX w.,
- v. stelmacharnia, mur., pocz. XX w.,
- w. warsztat rymarski, mur., pocz. XX w.,
- x. wiata, drew., 1920 – 1930 r.

PASY WIATROCHRONNE DEZYDEREGO CHŁAPOWSKIEGO, 1 poł. XIX w.

WIDZISZEWO

ul. Lipowa

KAPLICZKA Z FIGURĄ ŚW. JANA NEPOMUCENA, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. dom nr 2, mur., XIX/XX w.,
- b. budynek inwentarski, mur., k. XIX w.

WITKÓWKI

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

- a. park, 1 ćw. XX w.,
- b. rządówka nr 14, mur., ok. 1880 r., rozbud. 1 ćw. XX w.,
- c. dom pracowników folwarcznych nr 11, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. dom pracowników folwarcznych nr 13, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. dom pracowniczy, mur., 4 ćw. XIX w.,
- f. budynek inwentarski ze spichlerzem, mur., ok. 1880 r.,
- g. stajnia, mur., ok. 1880 r.,
- h. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.

WŁAWIE

SZKOŁA, ob. świetlica nr 16, mur., pocz. XX w.

WRONOWO**ZESPÓŁ FOLWARCZNY:**

- a. rządcówka nr 1, mur., 1914 r.,
- b. czworak nr 2, mur., XIX/XX w.,
- c. czworak nr 6, mur., 1909 r.,
- d. stajnia, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. stodoła, drew. – mur., pocz. XX w.,
- f. stodoła, drew. – mur., pocz. XX w.,
- g. owczarnia, mur., ok. poł. XIX w.

WYSKOĆ**ZESPÓŁ KOŚCIÓŁA PAR. P. W. ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA:**

- a. kościół, 1846 r., wieża 1861 r.,
- b. plebania nr 40, mur., 1913 r.,
- c. cmentarz przykościelny, poł. XIX w.,
- d. ogrodzenie z bramą, mur., 1892 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ok. poł. XIX w.

ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór nr 36, 2 poł. XVIII w., przebud. k. XIX w.,
- b. park, XIX w.,
- c. dom pracowników folwarcznych nr 5, mur., pocz. XX w.,
- d. dom pracowników folwarcznych nr 30, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. dom pracowników folwarcznych nr 32, mur., 2 poł. XIX w.,
- f. czworak nr 37, mur., 2 poł. XIX w.,
- g. stajnia z wozownią, mur., 4 ćw. XIX w.,
- h. spichlerz, mur., ok. poł. XIX w.,
- i. obora, mur., 3 ćw. XIX w.,

OBORA w zagrodzie nr 10, mur., 1913 r.

ZAGRODA NR 11:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- b. budynek inwentarski, mur., 1914 r.,
- c. stodoła, mur., pocz. XX w.

BUDYNEK GOSPODARCZY w zagrodzie nr 17, mur., pocz. XX w.

ZAGRODA NR 19:

- a. dom, mur., 1 ćw. XX w.,
- b. budynek inwentarski, mur., 1912 r.,
- c. stodoła, szach., k. XIX w.

DOM NR 38, mur., 1 ćw. XX w.

DOM NR 43, mur., 1911 r.

WYSKOĆ MAŁA

ZESPÓŁ FOLWARCZNY:

a. dom nr 12, mur., k. XIX w.,

b. obora, mur., k. XIX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Z wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja w Bonikowie wpisanych zostało do rejestru zabytków 13 obiektów pod *Nr 94/277/B z dnia 9.06.1973r.* Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 264/Wlkp/B z dnia 14.11.2012 r.

W kościele parafialnym p.w. św. Katarzyny w m. Choryń do rejestru wpisanych jest 6 obiektów wchodzących w skład wyposażenia kościoła; rejestr zabytków *Nr 283/B z dnia 11.06 1973 r.* oraz klasycystyczny kielich przeniesiony z Wyskoci, wpisany do rejestru zabytków jako wyposażenie tamtejszego kościoła pod *Nr 120/332 z dnia 29.03. 1974 r.* Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 267/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

Do rejestru zabytków wpisano również dwa klasycystyczne kominki, stanowiące wyposażenie dworu w Choryni; rejestr zabytków *Nr 254/B z dnia 10.04.1973 r.* Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 268/Wlkp/B z dnia 19.11.2012 r.

W kościele parafialnym p.w. św. Barbary w Gryżynie znajduje się zespół 8 obiektów wpisanych do rejestru zabytków pod *Nr 99/284/B z dnia 11.06.1973 r.* Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 274/Wlkp/B z dnia 20.11.2012 r.

W Pelikanie do rejestru zabytków wpisany jest krzyż przydrożny z 1837 r. pod *Nr 181/B z dnia 15.09. 1988 r.*

Z wyposażenia kaplicy p.w. NMP Nieustającej Pomocy w Mikoszkach do rejestru zabytków wpisano 3 obiekty pod *Nr 248/B z dnia 9.04.1973 r.* Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 303/Wlkp/B z dnia 03.07.2013 r.

Do rejestru zabytków wpisany jest ołtarz główny i krucyfiks z wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Kostki i św. Jerzego w Racocie pod *Nr 336/B z dnia 11.06. 1974 r.*

Wystrój i wyposażenie pałacu w Racocie wpisano do rejestru zabytków trzema odrębnymi decyzjami. Łącznie ujęto w nich 77 pozycji:

- sztukaterie, malowidła ściennie i kominki pod Nr 320/B z dnia 26.03. 1974 r.,
 - meble i wyroby artystyczne XVIII-XX w. pod Nr 150/B z dnia 10.10. 1983 r.,
 - meble i przedmioty rzemiosła artystycznego pod Nr 213/B z dnia 23.09. 1993 r.
- W zespole pałacowym wpisano do rejestru zabytków kolekcję pojazdów konnych oraz uprząż bałagulską (19 pozycji) pod Nr 219/B z dnia 8.07. 1994 r.

Do rejestru zabytków wpisano 11 obiektów wchodzących w skład wyposażenia kościoła parafialnego p.w. NMP Pocieszenia w Starych Oborzyskach oraz figurę św. Jana Nepomucena na cmentarzu przykościelnym pod Nr 108/299/B z dnia 27.09. 1973 r. Przepisane do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 305/Wlkp/B z dnia 03.07.2013 r.

Pojedynczym obiektem wpisanym do rejestru zabytków w Starych Oborzyskach jest kamień pokutny z 1597 r. pod Nr 245/B z dnia 9.04. 1973 r. Przepisany do księgi B rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod numerem rejestru 304/Wlkp/B z dnia 03.07.2013 r.

Do rejestru zabytków ruchomych wpisano wyposażenie i wystrój barokowego pałacu w Turwi. Wpisu dokonano dwiema decyzjami:

15 pozycji – Nr rejestru 118/326 z dnia 28.03. 1974 r.,

38 pozycji – Nr rejestru 187/B z dnia 2.03. 1989 r.

Z wyposażenia kaplicy p.w. NMP Niepokalanej w Turwi do rejestru zabytków pod Nr 395/Wlkp/B z dnia 10.04.2015 r. wpisany został ołtarz główny i obraz gen. Dezyderego Chłapowskiego.

Do rejestru zabytków wpisano obiekty ruchome stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Andrzeja Apostoła w Wysokoci; łącznie 23 pozycje pod Nr 212/332/B z dnia 29.03. 1974 r.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Kościan nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono też parków kulturowych.

Z obszarowych wpisów do rejestru zabytków wymienić należy parki dworskie i pałacowe założone w stylu krajobrazowym w miejscowościach: Bonikowo, Choryń, Gryżyna, Kobylniki, Kokorzyn, Kurowo, Mikoszk, Nielegowo,

Nowy Dębiec, Osiek, Pianowo, Racot, Stare Oborzyska, Turew.

Część gminy znajduje się w obrębie Parku Krajobrazowego im. gen. D. Chłapowskiego utworzonego 1 grudnia 1992 r. na podstawie art. 24 ustawy o ochronie przyrody.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r., Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446).

Dziedzictwo archeologiczne jest więc bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej

tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kościan znajduje się 71 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego.

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Chronologia/kultura	Numer rejestru zabytków
1	BONIKOWO st. 1 AZP 58-24/19	1. GRODZISKO PIERŚCIENIOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1319A 04.12.1971 296/Wlkp/C 23.04.2008
2	BONIKOWO st. 4 AZP 58-25/14	1. OSADA 2. CMENTARZYSKO	1. MŁODSZA EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA ŁUŻYCKA	1318A 03.12.1971
3	CHORYŃ st. 2 AZP 60-26/100	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1757A 05.12.1995 370/Wlkp/C 07.01.2009
4	CHORYŃ st. 6 AZP 60-26/95	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	1756A 05.12.1995 391/Wlkp/C 07.01.2009
5	CHORYŃ st. 7 AZP 60-26/94	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE (XI-XIII W.)	1755A 05.12.1995 392/Wlkp/C 13.02.2009
6	CHORYŃ st. 15 AZP 60-26/91	1. OBOZOWISKO 2. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA	1754A 05.12.1995 371/Wlkp/C 07.01.2009
7	CHORYŃ st. 19 AZP 60-26/108	1. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH	1753A 05.12.1995
8	DARNOWO st. 4 AZP 60-26/36	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA	1591A 08.12.1995 372/Wlkp/C 07.01.2009
9	DARNOWO st. 6 AZP 59-26/34	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	1589A 08.12.1995 373/Wlkp/C 07.01.2009
10	DARNOWO st. 7 AZP 60-26/24	1. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA	1578A 08.12.1995 374/Wlkp/C 07.01.2009
11	DARNOWO	1. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA	1188A

	st. 8 AZP 60-26/25			14.05.1991 1579A 08.12.1995 375/Wlkp/C 07.01.2009
12	DARNOWO st. 9 AZP 60-26/26	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	1580A 08.12.1995 376/Wlkp/C 07.01.2009
13	DARNOWO st. 10 AZP 60-26/27	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1581A 08.12.1995 377/Wlkp/C 07.01.2009
14	DARNOWO st. 11 AZP 60-26/31	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA AMFOR KULISTYCH 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1584A 08.12.1995
15	DARNOWO st. 12 AZP 60-26/28	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA 5. OSADA	1. KULTURA P. CERAMIKI WSTĘGOWEJ 2. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 3. SCHYLKOWY NEOLIT/WCZESNA EPOKA BRĄZU 4. KULTURA ŁUŻYCKA 5. KULTURA PRZEWORSKA	1582A 08.12.1995
16	DARNOWO st. 13 AZP 60-26/32	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1572A 27.11.1995
17	DARNOWO st. 15 AZP 60-26/17	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	1592A 08.12.1995 378/Wlkp/C - 07.01.2009
18	DARNOWO st. 20 AZP 60-26/23	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1586A 08.12.1995
19	DARNOWO st. 21 AZP 60-26/22	1. OBOZOWISKO 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. SCHYLK NEOLITU 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1190 14.05.1991 1587A 08.12.1995
20	DARNOWO	1. OBOZOWISKO	1. KULTURA PUCHARÓW	1583A

	st. 22 AZP 60-26/29	2. OBOZOWISKO 3. OSADA 4. OSADA 5. ŚLAD OSADNICZY	LEJKOWATYCH 2. KULTURA AMFOR KULISTYCH 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	05.12.1995 397/Wlkp/C 07.01.2009
21	DARNOWO st. 29 AZP 59-26/52	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA	1585A 08.12.1995 379/Wlkp/C 07.01.2009
22	DARNOWO st. 30 AZP 59-26/53	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. WCZESNA EPOKA BRAZU 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA	1588A 08.12.1995 380/Wlkp/C 07.01.2009
23	DARNOWO st. 33 AZP 59-26/56	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA	1. KULTURA CERAMIKI SZNUROWEJ 2. KULTURA ŁUŻYCKA	1590A 08.12.1995 381/Wlkp/C 07.01.2009
24	NOWY DĘBIEC st. 1 AZP 61-25/303	1. GRODZISKO STOŻKOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1329A 11.12.1971
25	GRYŻYNA st. 3 AZP 60-25/107	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	1187A 14.05.1991 366/Wlkp/C 21.11.2008
26	KIEŁCZEWO st. 3 AZP 59-25/3	1. OSADA 2. CMENTARZYSKO	1. MŁODSZA EPOKA KAMIENIA 2. KULTURA ŁUŻYCKA	1287A 29.11.1971
27	KIEŁCZEWO st. 45 AZP 59-25/129	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1336A 26.11.1992 396/Wlkp/C 13.02.2009
28	KOKORZYN st. 1 AZP 59-24/58	1. CMENTARYZSKO	1. KULTURA ŁUŻYCKA	1305A 01.12.1971
29	KRZAN st. 1 AZP 59-24/100	1. CMENTARZYSKO	1. KULTURA POMORSKA	1295A 29.11.1971
30	KURZAGÓRA st. 1 AZP 59-25/124	1. GRODZISKO 2. GRODZISKO	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. ŚREDNIOWIECZE	1300A 30.11.1971
31	STARY LUBOSZ	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH	1616A 15.07.1996

	st. 4 AZP 59-26/9	2. OSADA 3. OSADA 4. ŚLAD OSADNICZY	2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	395/Wlkp/C 13.02.2009
32	STARY LUBOSZ st. 7 AZP 59-26/6	1. CMENTARZYSKO KURHANOWE 2. OSADA PRODUKCYJNA	1. NIEOKREŚLONA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	1617A 15.07.1996
33	ŁAGIEWNIKI st. 1 AZP 58-25/5	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1296A 29.11.1971 367/Wlkp/C 21.11.2008
34	NIEŁĘGOWO st. 14 AZP 60-25/123	1. OSADA	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1307A 01.12.1971
35	RACOT st. 10 AZP 60-26/15	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KUKTURA PRZEWORSKA	1615A 15.07.1996
36	RACOT st. 15 AZP 60-26	1. CMENTARZYSKO	1. KULTURA ŁUŻYCKA	1286A 29.11.1971 393/Wlkp/C 13.02.2009
37	RACOT st. 16 AZP 60-26/3	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	1608A 10.07.1996 394/Wlkp/C 13.02.2009
38	RACOT st. 18 AZP 60-26/1	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA PÓŻNEJ CERAMIKI WSTĘGOWEJ 2. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA B/C i E/F	1606A 10.07.1996 368/Wlkp/C 21.11.2008
39	RACOT st. 25 AZP 60-26/123	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA CERAMIKI WSTĘGOWEJ 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1607A 10.07.1996 369/Wlkp/C 21.11.2008
40	SPYTKÓWKI st. 1 AZP 59-26/24	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1621A 04.12.1996
41	SPYTKÓWKI st. 2 AZP 59-	1. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH	1622A 04.12.1996

	26/25	2. ŚLAD OSADNICZY	2. KULTURA AMFOR KULISTYCH	399/Wlkp/A 13.02.2009
42	SPYTKÓWKI st. 6 AZP 59- 26/28	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1623A 04.12.1996
43	TUREW st. 3 AZP 59- 27/6	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1609A 10.07.1996 258/Wlkp/C 21.11.2008
44	TUREW st. 4 AZP 59- 27/7	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA 5. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA AMFOR KULISTYCH 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1610A 10.07.1996 259/Wlkp/C 21.11.2008
45	TUREW st. 5 AZP 59- 27/3	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA 4. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 4. ŚREDNIOWIECZE	1611A 10.07.1996 260/Wlkp/C 21.11.2008
46	TUREW st. 7 AZP 59- 27/1	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA AMFOR KULISTYCH 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA C/D	1612A 10.07.1996 261/Wlkp/C 21.11.2008
47	TUREW st. 9 AZP 59- 26/40	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	1613 10.07.1996 262/Wlkp/C 21.11.2008
48	TUREW st. 15 AZP 60- 27/3	1. OSADA 2. ŚLAD OSADNICZY 3. ŚLAD OSADNICZY	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA A/B 3. ŚREDNIOWIECZE	1614A 10.07.1996
49	TUREW st. 25 AZP 60- 27/13	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA 4. OSADA	1. WCZESNA EPOKA BRAZU 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA 4. WCZESNE	1620A 04.12.1996 398/Wlkp/C 13.02.2009

			ŚREDNIOWIECZE	
50	TUREW st. 29 AZP 60- 27/17	1. OSADA 2. OSADA PRODUKCYJNA	1.WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. ŚREDNIOWIECZE	1618A 15.07.1998
51	TUREW st. 30 AZP 60- 27/18	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1189A 14.05.1991
52	TUREW st. 31 AZP 60- 27/19	1. GRODZISKO PIERŚCIENIOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	11a/69/35 07.09.1935 1335A 14.12.1971
53	WIDZISZEWO st. 1 AZP 60- 24/83	1. OSADA 2. OSADA	1. NEOLIT 2.WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1289A 29.11.1970
54	WITKÓWKI st. 5 AZP 59- 26/18	1. OSADA 2. OSADA	1.KULTURA PRZEWORSKA (PÓŻNY OKRES LATENSKI – WCZESNY OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH) 2.WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1546A 30.05.1995 389/Wlkp/C 13.02.2009
55	WITKÓWKI st. 7 AZP 59- 26/20	1. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA	1549A 30.05.1995 390/Wlkp/C 13.02.2009
56	WITKÓWKI st. 8 AZP 59- 26/21	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1550A 30.05.1995 252/Wlkp/C 05.11.2008
57	WITKÓWKI st. 13 AZP 59- 26/12	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1.WCZESNA EPOKA BRAŻU 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1537/A 30.05.1995 253/Wlkp/C 05.11.2008
58	WITKÓWKI st. 18 AZP 59- 26/45	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. ŚLAD OSADNICZY	1. WCZESNA EPOKA BRAŻU 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1548A 30.05.1995 255/Wlkp/C 05.11.2008
59	WITKÓWKI st. 9 AZP 60- 26/57	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1547A 30.05.1995
60	WITKÓWKI st. 14 AZP 59- 26/23	1. OSADA 2. OSADA	1.. KULTURA PRZEWORSKA 2. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1545A 30.05.1995 254/Wlkp/C 05.11.2008
61	WYSKOĆ	1. OBOZOWISKO	1. KULTURA PUCHARÓW	1573A

	st. 2 AZP 60-26/52	2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA 5. ŚLAD OSADNICZY	LEJKOWATYCH 2. WCZESNA EPOKA BRĄZU 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	22.12.1995
62	WYSKOĆ st. 5 AZP 60-26/56	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA 5. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA AMFOR KULISTYCH 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA 5. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1574A 22.12.1995 382/Wlkp/C 07.01.2009
63	WYSKOĆ st. 9 AZP 60-26/57	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1575A 22.12.1995
64	WYSKOĆ st. 10 AZP 60-26/43	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1576A 22.12.1995 383/Wlkp/C 07.01.2009
65	WYSKOĆ st. 13 AZP 60-26/64	1. OSADA 2. OSADA 3. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA 3. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE FAZA D-E	1577A 22.12.1995 384/Wlkp/C 07.01.2009
66	WYSKOĆ st. 15 AZP 60-26/66	1. ŚLAD OSADNICZY 2. OSADA 3. OSADA	1. SCHYLEK NEOLITU 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	1597A 22.12.1995 256/Wlkp/C 05.11.2008
67	WYSKOĆ st. 24 AZP 60-26/36	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1593A 22.12.1995 385/Wlkp/C 07.01.2009
68	WYSKOĆ st. 26 AZP 60-26/24	1. OBOZOWISKO 2. OSADA 3. OSADA 4. ŚLAD	1. SCHYLEK NEOLITU 2. KULTURA ŁUŻYCKA 3. KULTURA PRZEWORSKA	1594A 22.12.1995 386/Wlkp/C 07.01.2009

		OSADNICZY	4. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
69	WYSKOĆ st. 36 AZP 60- 26/49	1. OSADA 2. OSADA	1. KULTURA ŁUŻYCKA 2. KULTURA PRZEWORSKA	1595A 22.12.1995 387/Wlkp/C 07.01.2009
70	WYSKOĆ st. 37 AZP 60- 26/48	1. ŚLAD OSADNICZY 2. ŚLAD OSADNICZY 3. OSADA 4. OSADA	1. KULTURA PUCHARÓW LEJKOWATYCH 2. KULTURA AMFOR KULISTYCH 3. KULTURA ŁUŻYCKA 4. KULTURA PRZEWORSKA	1596A 22.12.1995 388/Wlkp/C 07.01.2009
71	WYSKOĆ st. 43 AZP 60- 26/43	1. KURHAN	1. -	1561A 22.12.1995 257/Wlkp/C 05.11.2008

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Kościan znajduje się 6 udokumentowanych stanowisk o własnej formie krajobrazowej. Są to stanowiska:

Lp.	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Chronologia/kultura	Numer rejestru zabytków
1	BONIKOWO st. 1 AZP 58- 24/19	1. GRODZISKO PIERŚCIENIOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1319A 04.12.1971 296/Wlkp/C 23.04.2008
2	NOWY DĘBIEC st. 1 AZP 61- 25/303	1. GRODZISKO STOŻKOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	1329A 11.12.1971
3	KURZAGÓRA st. 1 AZP 59- 25/124	1. GRODZISKO 2. GRODZISKO	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 2. ŚREDNIOWIECZE	1300A 30.11.1971
4	STARY LUBOSZ st. 7 AZP 59- 26/6	1. CMENTARZYSKO KURHANOWE 2. OSADA PRODUKCYJNA	1. NIEOKREŚLONA 2. PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	1617A 15.07.1996
5	TUREW st. 31 AZP 60- 27/19	1. GRODZISKO PIERŚCIENIOWATE	1. WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	11a/69/35 07.09.1935 1335A 14.12.1971
6	WYSKOĆ st. 43 AZP 60- 26/43	1. KURHAN	1. -	1561A 22.12.1995 257/Wlkp/C 05.11.2008

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Kościan został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Kościan. Dotychczas na omawianym terenie zewidencjonowano 791 stanowisk archeologicznych, które przedstawiono w tabeli poniżej:

<i>stanowiska o własnej formie krajobrazowej</i>			<i>cmmentarzyska</i>	<i>Osady, ślady osadnicze, punkty osadnicze</i>	<i>inne</i>	<i>ogółem</i>
<i>dwory</i>	<i>grodziska</i>	<i>fortyfikacje ziemne</i>				
0	6	0	27	731	27	791

* dane przytoczone za ewidencją zabytków archeologicznych gminy Kościan

Wysoczyzna Kościańska składa się z szeregu wysp utworzonych na skutek pocięcia wysoczyzny morenowej przez dwa systemy krzyżujących się niemal pod kątem prostym rynien subglacialnych kierunkach NE-SW i NW-SE. Rynny te są bezzeziorne, a ich system ograniczony od północy szeroką pradoliną (Obrzański Odcinek Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej), w obrębie której wyróżnić można szereg poziomów terasowych. Na jednym z takich poziomów, wprawdzie już nie w pradolinie, ale w jednej z rynien subglacialnych

usytuowane jest miasto Kościan. Przejścia od wysoczyzny do rynny są bardzo łagodne, spadki terenu rzadko przekraczają 5%. Znacznie bardziej eksponowane w terenie jest dość wyraźne, kilkunastometrowej wysokości zbocze pradoliny. Dno pradoliny ma w rejonie Kościana od 1,5 do 6 km szerokości. Różnice wysokości pomiędzy najniższymi fragmentami dna pradoliny (ca 62.5-63 m n.p.m.) a kulminacją wysoczyzny w rejonie Turwi (ok. 91.5 m n.p.m.), czy odosobnionego pagóra moreny czołowej koło Bonikowa (92.3 m n.p.m.) wynoszą niespełna 30 metrów.

Zarówno na obszarze wysoczyzny, jak i teras w pradolinie Obry występują niewielkie powierzchniowo, ale dość liczne obszary o przekształconej rzeźbie, związane głównie z eksploatacją kopalni.

Obszar gminy charakteryzuje się znaczną gęstością sieci rzecznej. Stanowią ją naturalne ciek i rozbudowany system kanałów i rowów. U ujścia Kościańskiego Kanału Obry do pradoliny znajduje się punkt rozdziału wód płynących z południa na wody należące do dorzecza Odry (zbieranie odąd przez Południowy Kanał Obry) oraz zlewni Warty (Kanał Mosiński). Wody powierzchniowe reprezentowane są zatem przez przecinający gminę i miasto, z SE na NW, Kościański Kanał Obry, rozdzielający się następnie na Południowy Kanał Obry oraz Kanał Mosiński. Ich odpowiednikami, zbierającymi wody z terenów położonych po północnej stronie pradoliny są Północny Kanał Obry i uchodzący do Kanału Mosińskiego i Kanału Prut I. Innymi większymi ciekami są: Kanał Wonieść, Kanał Przysieka Stara, Rów Wyskoć oraz Racocki Rów. Przyjmują one na obszarze gminy nieliczne, krótkie i w większości okresowe ciek i spływające z wysoczyzny.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie dzisiejszej gminy sięgają starszej epoki kamienia – paleolitu. Na kolonizację Niżu Polskiego wpływ miały zmiany klimatyczne, które spowodowały wycofanie się lodowca i przekształciły całkowicie miejscowe środowisko. Pojawiła się roślinność, bogata fauna tundrowa i stepowo-tundrowa. Podstawowym zwierzęciem łownym stał się renifer, którego stada odbywały w poszukiwaniu pożywienia dalekie i ściśle uzależnione od pór roku wędrówki. Grupy ludzkie, które wówczas dotarły na teren dzisiejszej gminy Kościan to gromady łowców podążających za przemieszczającymi się sezonowo na osi północ-południe reniferami. Ślady ich pobytu przetrwały w postaci skupisk wyrobów krzemienych (rylce, drapacze, liściaki, rdzenie).

Z następnego okresu – mezolitu (środkowa epoka kamienia) znamy również nieliczne znaleziska w postaci wyrobów krzemienych.

Od tego czasu obszar ten był nieprzerwanie zasiedlony, o czym świadczą znaleziska z następnych epok, poczynając od młodszej epoki kamienia – neolitu. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Wszystkie te nowości na ziemi polskiej przyniosła ludność kultury ceramiki wstęgowej rytej, która dotarła tu z terenów naddunajskich poprzez Bramę Morawską. Ludność ta osiedlała się głównie na terenach o najlepszych glebach, na których uprawiała pszenicę, jęczmień, proso (prawdopodobnie metodami kopieniaczymi, za pomocą kamiennych i rogowych motyk). Ze zwierząt domowych hodowała krowy, owce, kozy i świnie.

W połowie IV tysiąclecia przed naszą erą na obszarze Niżu Europejskiego utworzyła się kultura pucharów lejkowatych. Ludność kultury pucharów lejkowatych zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wzdłuż wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Rozwijająca się prawie równolegle kultura amfor kulistych, będąca kontynuacją kultur wstęgowych i przejmująca wiele cech od kultury pucharów lejkowatych, również zaznaczyła swoją obecność na terenie obecnej gminy Kościan. Dotychczas odnalezione osady tej kultury charakteryzowały się małą ilością domów o konstrukcji słupowej zbudowanych na planie nieregularnego czworokąta. Czasami również w formie ziemianki. Groby ludności kultury amfor kulistych najczęściej występują w formie skrzyń z kamieni, przykrytych ziemnym nasypem. Wewnątrz znajdowano ozdoby, naczynia. Wiele pochówków zawiera również szczątki zwierząt, głównie bydła z obciętych rogami.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny. Wyroby brązowe docierały początkowo na te tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując

przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu (około 1900-1200 p.n.e.) jest reprezentowana przez kultury unietycką i trzciniecką. Najbliższa osada obronna kultury unietyckiej znajduje się w Bruszczewie (gmina Śmigiel). Natomiast na terenie dzisiejszej gminy Kościan zewidencjonowano pozostałości osadnictwa otwartego. Podstawą gospodarki kultur wczesnobrązowych był chów zwierząt i uprawa ziemi, uzupełniane łowiectwem i rybołówstwem.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać tzw. kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Ludność kultury łużyckiej prowadziła osiadły tryb życia, a system gospodarczy tej kultury, jak się przypuszcza, był wielokierunkowy. Posługiwano się sprzężajnym radłem, a mniejsze pola obrabiano za pomocą motyk rogowych, zboże sprzątało się sierpem brązowym. Zmarłych palono na stosie, a ich szczątki składano do popielnic, które zakopywano w ziemi wraz z przystawkami i darami grobowymi. Znacznemu upowszechnieniu uległy wyroby brązowe, zarówno ozdoby, jak i narzędzia, które wytwarzano na miejscu. Skupiska osadnicze tej kultury na obszarze dzisiejszej gminy są licznie reprezentowane (znamy również cmentarzyska kultury łużyckiej zlokalizowane w okolicach miejscowości Kiełczewo, Kokorzyn, Racot).

W VII w p.n.e. rozpoczyna się epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską (cmentarzysko kultury pomorskiej znane jest z miejscowości Krzan).

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.). Ludność kultury przeworskiej prowadziła osiadły tryb życia, zamieszkując osady otwarte. Podstawę gospodarki stanowiła uprawa roli w połączeniu z hodowlą zwierząt, wśród których

dominowało bydło rogate. Rozwijały się również inne gałęzie wytwórczości, szczególnie hutnictwo i kowalstwo, m. in. ze względu na duże zapotrzebowanie na broń i narzędzia. Dość często wytop żelaza i wyrób z nich gotowych przedmiotów odbywał się w pobliżu osad. Charakterystyczny był obrządek pogrzebowy kultury przeworskiej. Całość wyposażenia zmarłego palono wraz ze zwłokami na stosie, a naczynia składane do grobów celowo rozbijano. Na obszarze naszej gminy widoczna jest duża intensywność osadnictwa przeworskiego.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrowek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Z okresu wczesnośredniowiecznego pochodzą grodziska z miejscowości: Nowy Dębiec, Kurza Góra, Nielęgowo, Turew. Według ocen archeologów, grodziska te były zamieszkałe przez człowieka od IX do XI wieku, czyli pod koniec wczesnego średniowiecza.

Można stwierdzić, że na obszarze dzisiejszej gminy osady datowane na czasy średniowiecza i okres nowożytny stanowią bardzo liczną grupę zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Większość odkrytych stanowisk na terenie gminy Kościan znamionuje pewien stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe (zauważyć należy, że badania archeologiczne prowadzone na terenie obecnej gminy Kościan stwierdziły znaczne zniszczenie nawarstwień kulturowych poprzez prace budowlane prowadzone w XIX i XX.), zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg (zaplanowano przebudowę drogi Nowy Dębiec-Osiek – etap II, przebudowę ulicy Długiej, Leśnej, Polnej, Krótkiej, Gajowej i Piaskowej w Kurzej Górze, przebudowę ulicy Wodnej i Pocztovej w Racocie), rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych (zaplanowane na rok 2015 oraz na lata następne inwestycje – budowa kanalizacji sanitarnej w Nowych Oborzyskach i Kobylnikach; budowa sieci wodociągowej: Mikoszki-Bonikowo-Łagiewniki, w Kurzej Górze ulica Pogodna i Rolna, w Pelikanie przy ulicy Zielonej, w Starych Oborzyskach ulica Długa i przy osiedlu PKP; budowa wodociągu Nowy Dębiec-Osiek), elektrowni wiatrowych, a także wszelkiego typu eksploatacje zasobów naturalnych (obszar i teren górniczy „Kościan S” wchodzi częściowo na obręb wsi Kurza Góra. We wsi Racot znajduje się obszar i teren górniczy „Racot”).

Przebudowa układów urbanistycznych i ruralistycznych prowadzi więc do

naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka (obszar gminy ma typowo rolniczy charakter ze znaczną przewagą gruntów ornych). Gmina Kościan o powierzchni 202,3 tys. km² to gmina o rolniczym krajobrazie (z dominacją użytków rolnych typowych dla tej części Wielkopolski, stosunkowo dobrej jakości gleb, niskiej lesistość), rozwijającej się gospodarce i wzrastającej liczbie mieszkańców. W ostatnich latach znacząco wzrosła powierzchnia terenów pod aktywizację gospodarczą oraz liczba małych i średnich przedsiębiorstw. Widoczny jest również przyrost liczby mieszkańców i powierzchni terenów pod zabudowę mieszkalną.

Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Natomiast stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tj. Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446). Dlatego zakazuje się prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie wyżej wymienionych stanowisk.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Zmiana *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kościan* została uchwalona przez Radę Gminy Uchwałą Nr XVII/187/12 z dnia 26 kwietnia 2012 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. VI „KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ DOTYCZĄCE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO” przedstawiono:

- środowisko kulturowe gminy w ujęciu zagospodarowania przestrzennego

Środowisko kulturowe gminy przypadku zagospodarowania przestrzennego świadczące o jego tożsamości, tworzą jego elementy urbanistyczne i architektoniczne o walorach artystycznych i historycznych, a także elementy przyrodniczo-krajobrazowe.

Do stanu zasobów kulturowych zaliczono dobra kultury wpisane do rejestru zabytków jak i te, których charakter jest oczywisty. Obejmują one między innymi kościoły, kaplice, krzyże przydrożne, zabudowę mieszkaniową, zabytkowe układy urbanistyczne, zespoły pałacowo-parkowe, obiekty przemysłowe i obiekty użyteczności publicznej, a także pojedyncze zagrody, stodoły, obory, chlewy, spichrze, wiatraki oraz zabytki archeologiczne.

Większość zabytków archeologicznych sięgających starożytności i wczesnego średniowiecza to grodziska i ślady osadnicze. Obraz zabytków kulturowych gminy wzbogacony jest o ciekawe pojedyncze obiekty i detale architektoniczne. Należą do nich pojedyncze elementy związane z kultem religijnym, krzyże, kapliczki przydrożne, figury oraz miejsca pamięci narodowej,

pomniki, obeliski.

- kierunki ochrony i kształtowania przestrzeni kulturowej

W celu ochrony dóbr kultury kształtowanie układów urbanistycznych winno umożliwiać ich zachowanie, ochronę przed dewaloryzacją oraz udostępnienie przestrzeni kulturowej społeczeństwu poprzez:

- przestrzenne oddalenie źródeł dewaloryzacji od zabytkowych obiektów,
- zabezpieczenie dostępności komunikacyjnej w sposób eksponujący najwyższe wartości i walory,
- wkomponowanie zabytkowych obiektów we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne,
- powiązanie funkcjonalno-przestrzenne historycznych obiektów z krajobrazem naturalnym.

W obszarze ochrony konserwatorskiej projekt obiektu budowlanego wymaga uzyskania wytycznych i uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

W stosunku do obiektów wpisanych do rejestru zabytków obowiązują przepisy prawne, bez względu na ich położenie.

Wszelkie działania realizacyjne na obszarze występowania zabytków archeologicznych naniesionych na rysunku planu winny być poprzedzone uzgodnieniem z Konserwatorem Zabytków Archeologicznych Województwa Wielkopolskiego.

- wymogi konserwatora zabytków dotyczące poszczególnych stref konserwatorskich i archeologicznych.

STREFA „A” - ścisłej ochrony konserwatorskiej o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania. Na obszarze tej strefy wszelkie działania inwestycyjne, nadbudowy, przebudowy, gabaryty, zmiany architektury, nowe lokalizacje wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie koncepcji i projektu. Na obszarze wpisanym do rejestru zabytków uzgodnieniu z WKZ podlegają również podziały terenu.

STREFA „B” - ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy. Na obszarze tej strefy należy zachować:

- historyczny układ przestrzenny,
- gabaryty zabudowy,
- dwuspadowe dachy,

- tradycyjne podziały architektoniczne elewacji.

Projekty nowej zabudowy lub rozbudowy obiektów istniejących, które nie mogą spełniać powyższych wytycznych winny być na etapie koncepcji uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

STREFA „E” - ochrony ekspozycji obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych, głównie poprzez wyznaczenie terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie ich nieprzekraczalnych gabarytów.

STREFA „K” - ochrony krajobrazu, która obejmuje obszar krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym.

STREFA „W” - ochrony archeologicznej, która obejmuje rozpoznane i - potencjalne obszary eksploatacji archeologicznej, które winny być wyłączone spod zabudowy. Ścisłą strefą ochrony archeologicznej objąć obszar występowania stanowisk wpisanych do rejestru zabytków. Działalność inwestycyjna w strefie „W” na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z WKZ, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji: nadzory archeologiczne, ratownicze, badania wykopaliskowe. Strefą „W” objęty jest obszar całej gminy.

- *obiekty prawnie chronione i tereny objęte strefami.*

W tabelach przedstawiono wykazy zabytków nieruchomych (zabytki architektury i budownictwa, parki, cmentarze) oraz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy.

W punkcie 12 „Ustalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kościan” przedstawiono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską obowiązują następujące ustalenia:

- obejmuje się ochroną zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- w obiektach wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje zakaz wyburzania, rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy dachu oraz zmiany formy elewacji,
- prace remontowe przy zabytkach wymagają jednoczesnego przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich i rewaloryzacyjnych,
- wszelka działalność inwestycyjna dot. obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków,
- prace budowlane, konserwatorskie, restauratorskie mogą być prowadzone jedynie w oparciu o wytyczne konserwatorskie, zgodnie z zatwierdzoną przez

konserwatora zabytków dokumentacją,

- obiektom wpisanym do rejestru zabytków należy zapewnić właściwą ekspozycję, zaleca się nie lokalizowanie w ich otoczeniu obiektów wielkogabarytowych, stanowiących nieodpowiednią dominantę w otaczającym krajobrazie, lokalizacja takiego obiektu wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

W odniesieniu do zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków obowiązują następujące ustalenia:

- przedmiotem ochrony są: charakterystyczne bryły zabytkowych budynków, kształty dachów, rozwiązania architektoniczne, tradycyjny materiał, historyczny wystrój elewacji,

- celem ochrony obiektów ujętych w ewidencji jest zachowania tradycyjnej zabudowy wiejskiej i małomiasteczkowej,

- w odniesieniu do obiektów ujętych w ewidencji zabytków dopuszcza się nie powodujące uszczerbku na zabytku zmiany brył budynków polegające na rozbudowie, nadbudowie, zmianie kształtu dachu, zmianie elewacji,

- wszelka działalność inwestycyjna dotycząca tego typu obiektów wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

W odniesieniu do zabudowy folwarcznej ochroną obejmuje się:

- historyczny układ przestrzenny,

- zabytkową zabudowę – chronioną wg zasad ochrony odpowiadających statusowi poszczególnych zabytków wpisanych do rejestru lub ujętych w ewidencji zabytków,

- celem ochrony ww. obiektów zabytkowych jest zachowanie tradycyjnej zabudowy folwarcznej,

- istniejąca zabytkowa zabudowa powinna być poddana pracom remontowym oraz zabiegom konserwacji i restauracji,

- dopuszcza się nową zabudowę właściwie wkomponowaną w historyczne otoczenie.

W odniesieniu do kształtowania nowej zabudowy wskazanych terenów lokalizowanej w sąsiedztwie obszarów i obiektów chronionych (wpisanych do rejestru i ujętych w ewidencji zabytków):

- nowa zabudowa powinna być kształtowana w nawiązaniu do regionalnej, tradycyjnej specyfiki budowlanej, wystrój elewacji powinien również nawiązywać do tradycyjnych rozwiązań.

W punkcie 13 „Ustalenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego gminy Kościan w obrębie wsi Widziszewo i Ponin" – obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zamieszczono zapis:

Obszar objęty zmianą studium znajduje się w strefie „W” ochrony archeologicznej. Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne – stanowiska archeologiczne AZP 60-24/23, 60-24/24, 60-24/25, 60-24/26, 60-24/71, 60-24/72, 60-24/73. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki konserwatorskie dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych. Dopuszcza się działalność inwestycyjną w obrębie stanowisk archeologicznych jedynie po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Kościan nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie gminy, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków nieruchomych i archeologicznych.

1. Uchwała nr XX/209/2001 Rady gminy Kościan z dnia 20 lutego 2001 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów aktywacji (działalności) gospodarczej we wsi Bonikowo.

§ 9. Zasady ochrony środowiska kulturowego;

Strefą ochrony archeologicznej W obejmuje się cały obszar planu. Na tym terenie zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne 58-25/19 - osada kultury przeworskiej. Wszelka działalność inwestycyjna w strefie W na etapie realizacji wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne, a w przypadku znanego stanowiska archeologicznego i wystąpienia obiektów archeologicznych ratownicze badania wykopaliskowe).

2. Uchwała nr XXII/224/01 Rady Gminy Kościan z 17 maja 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej z towarzyszącą funkcją usługową: administracyjno-socjalną i magazynowo-składową (Bonikowo).

§ 9 Zasady ochrony środowiska kulturowego;

Strefą ochrony archeologicznej W obejmuje się cały obszar planu. Wszelka działalność inwestycyjna w strefie W na etapie realizacji wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji (w zakresie ochrony archeologicznej).

3. Uchwała nr XXIV/237/01 Rady Gminy Kościan z 13 lipca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu urządzania produkcji rolnej-zwierzęcej, roślinnej z prawem zabudowy mieszkaniowej we wsi Szczodrowo.

§ 9 Zasady ochrony środowiska kulturowego;

1. Strefą ochrony archeologicznej W obejmuje się cały obszar w granicach planu. W części północno-zachodniej zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne 59-24/5. Wszelka działalność inwestycyjna w strefie W na etapie realizacji wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne i ratownicze badania wykopaliskowe na zagrożonym stanowisku).

4. Uchwała nr XXV/238/01 Rady Gminy Kościan z 13 lipca 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru i terenu górniczego „Kościan S” dla złoża gazu ziemnego „Kościan S” położonego w granicach administracyjnych gminy Kościan we wsiach: Pelikan i Czarkowo oraz części wsi: Sierakowo, Kokorzyn, Kobylniki, Ponin, Naclaw, Kurza Góra, Nielęgowo, Gryżyna.

§ 11 Zasady ochrony środowiska kulturowego;

1. Strefą ochrony archeologicznej „W” obejmuje się cały obszar w granicach planu. Wszelka działalność inwestycyjna na tym obszarze wymaga uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

2. Na obszarze objętym planem zlokalizowanych jest 91 stanowisk archeologicznych o dużej wartości naukowej i historycznej. Z uwagi na zagrożenie pracami ziemnymi związanymi z budową gazociągu na ewentualnych ww. stanowiskach należy przeprowadzić wyprzedzające ratownicze badania wykopaliskowe.

5. Uchwała nr XXV/247/01 Rady Gminy Kościan z 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działalności gospodarczej z prawem zabudowy mieszkaniowej – dot. dz. 142, 143 i 144/1 we wsi Widziszewo.

§ 11 Zasady ochrony środowiska kulturowego;

1. Strefą ochrony archeologicznej W obejmuje się cały obszar planu. Działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe).

2. Na tym terenie zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne 60-24/87. Dopuszcza się możliwość inwestowania jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na zagrożonym stanowisku.

6. Uchwała nr XXV/248/01 Rady Gminy Kościan z 24 sierpnia 2001 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działalności gospodarczej z prawem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej– dot. dz. 392 i 387 we wsi Sierakowo.

§ 11 Zasady ochrony środowiska kulturowego;

1. Strefą ochrony archeologicznej W obejmuje się cały obszar planu. Działalność inwestycyjna na etapie projektowania wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytku, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, nadzory archeologiczne, ratownicze badania wykopaliskowe.

7. Uchwała nr XII/93/03 Rady Gminy Kościan z 30 grudnia 2003 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu aktywacji gospodarczej w części z prawem zabudowy mieszkaniowej (Pianowo).

Zasady ochrony środowiska kulturowego;

§ 21. 1. Obszar będący przedmiotem opracowania obejmuje się strefą W ochrony archeologicznej.

2. Wszelka działalność inwestycyjna w strefie W na etapie lokalizacji i projektowania wymaga uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

8. Uchwała nr XVI/127/04 Rady Gminy Kościan z 27 maja 2004 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu aktywacji gospodarczej (Kokorzyn).

Zasady ochrony środowiska kulturowego;

§ 15.1. Obszar będący przedmiotem opracowania obejmuje się strefą W ochrony archeologicznej.

2. Na obszarze objętym planem zlokalizowane jest stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru pod numerem 54-24/181.

3. Ustala się następujące zasady ochrony:

1) wszelka działalność inwestycyjna w strefie W na etapie lokalizacji i projektowania wymaga uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

2) w przypadku odkrycia obiektów archeologicznych należy zabezpieczyć znalezisko i zgłosić ten fakt do Konserwatora Zabytków,

3) zaleca się, aby inwestor zlecił stały nadzór archeologiczno-konserwatorski nad całością prac ziemnych.

9. Uchwała nr XXXV/266/06 Rady Gminy Kościan z 21 czerwca 2006 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Stare Oborzyska.

Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

1. Cały teren objąć strefą W ochrony archeologicznej.

2. Działalność inwestycyjna na stanowiskach archeologicznych oraz w ich otoczeniu możliwa jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych, a tym samym uwolnienia terenu z substancji zabytkowej. Na pozostałym terenie wymaga uzyskania uzgodnienia Konserwatora Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

W obrębie obszaru objętego planem znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków, tzn. kościół (decyzja 20/48/A z dnia 12 grudnia 1932 r.) i park dworski (decyzja nr 979/A z dnia 23 września 1985 r.) wchodzące w skład dwóch przylegających do siebie zabytkowych zespołów: dworsko-parkowo-folwarcznego oraz kościelno-cmentarnego. W ramach omawianego obszaru należy

a) w maksymalnym stopniu zachować architekturę historycznej zabudowy

b) przeprowadzić adaptację do nowych funkcji w sposób, który nie spowoduje zatracenia cech zabytkowych

c) remonty przeprowadzać po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków.

10. Uchwała nr XXXV/267/06 Rady Gminy Kościan z 21 czerwca 2006 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Stary Lubosz.

§ 4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

1. Cały teren objęty strefą ochrony archeologicznej „W”.

2. Działalność inwestycyjna na stanowiskach archeologicznych oraz w ich otoczeniu możliwa jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych. Na pozostałym terenie wymaga uzyskania uzgodnienia Konserwatora Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

11. Uchwała nr XXXVII/288/06 Rady Gminy Kościan z 25 października 2006 roku

w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Nowy Lubosz

§ 4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

- 1. Cały teren objąć strefą W ochrony archeologicznej.*
- 2. Działalność inwestycyjna na stanowiskach archeologicznych oraz w ich otoczeniu możliwa jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych, a tym samym uwolnienia terenu z substancji zabytkowej. Na pozostałym terenie wymaga uzyskania uzgodnienia Konserwatora Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.*

12. Uchwała nr XXXVIII/289/06 Rady Gminy Kościan z 25 października 2006 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Racot.

§ 9. Dla terenów obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, hodowlanych, ogrodniczych, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „2RU/U”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu;

- 1. Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków*
- 2. Architektura nowo projektowanych obiektów wymaga dwuetapowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, tzn. na etapie koncepcji i projektu ostatecznego*

§ 14. Dla terenów infrastruktury technicznej –wodociągi -hydrofornia, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „10W”, ustala się wskaźniki w zakresie sieci infrastruktury technicznej:

- 1. Lokalizacja nowych obiektów związanych z infrastrukturą techniczną, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków*
- 2. Architektura nowo projektowanych obiektów wymaga dwuetapowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, tzn. na etapie koncepcji i projektu ostatecznego*

§ 16. Dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „12MN”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

- 1. Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących*

wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

2. Architektura nowo projektowanych obiektów wymaga dwuetapowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, tzn. na etapie koncepcji i projektu ostatecznego

§ 17. Dla terenów zabudowy usługowej (kościół), jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „13U”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

§ 18. Dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „14MN”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

§ 19. Dla terenów zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodnich, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „15RM”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

1. Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

2. Architektura nowo projektowanych obiektów wymaga dwuetapowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, tzn. na etapie koncepcji i projektu ostatecznego

§ 28. Dla terenów zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodnich, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „24RM”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla części terenu usytuowanego w strefie konserwatorskiej zgodnie z rysunkiem planu

§ 45. Dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem

usług nieuciążliwych, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „25MW”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

1. Prowadzenie robót budowlanych w ramach istniejącej zabudowy wymaga każdorazowo uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

§ 45. Dla terenów zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodniczych, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „43MN/U”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych obiektów, remonty i przebudowa obiektów istniejących wymagają każdorazowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla części terenu usytuowanego w strefie zgodnie z rysunkiem planu

§ 56. Dla terenów zabudowy usługowej, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „58U”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych budynków, przebudowa, rozbudowa i nadbudowa obiektów wymagają każdorazowego uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków

§ 63. Dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, jednostki bilansowej oznaczonej symbolem „64MN”, ustala się obowiązujące parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu:

Lokalizacja nowych budynków, przebudowa, rozbudowa i nadbudowa obiektów istniejących wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków dla części terenu usytuowanego (zgodnie z rysunkiem planu).

13. Uchwała nr XXV/241/2009 Rady Gminy Kościan z 25 marca 2009 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy techniczno-produkcyjnej (tereny obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług) w obrębie wsi Widziszewo.

§ 5. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej. Zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji. Prace ziemne należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym.

14. Uchwała nr XXV/240/2009 Rady Gminy Kościan z 25 marca 2009 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla

terenów zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Sierakowo.

§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

1. Cały obszar w granicach objętych opracowaniem planu obejmuje się strefą „W” ochrony archeologicznej.

- Przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne.

- W przypadku stwierdzenia śladów stanowisk archeologicznych należy niezwłocznie powiadomić właściwego konserwatora zabytków.

15. Uchwała nr XXXI/291/2009 Rady Gminy Kościan z 13 października 2009 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu aktywacji gospodarczej w części z prawem zabudowy mieszkaniowej w obrębie wsi Nowe Oborzyska i Kielczewo.

§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej. Zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.

16. Uchwała nr XXXVI/348/2010 Rady Gminy Kościan z 16 lutego 2010 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy techniczno-produkcyjnej związanej z przemysłem gazowniczym w obrębie wsi Kokorzyn.

§ 5. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej, w której obowiązują ustalenia:

1. Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. Na wskazanym obszarze zlokalizowane są trzy stanowiska archeologiczne AZP 59-24/181, 59-24/182, 59-24/58. Na stanowiskach archeologicznych AZP 59-24/181 i 59-24/182 dopuszcza się możliwość inwestowania, po przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych. Na stanowisku archeologicznym AZP 59-24/58 – cmentarzysku kultury łżyckiej, wpisanym do rejestru zabytków pod numerem 569/1305 decyzją z dnia 1 grudnia 1971 r. - nie dopuszcza się możliwości inwestowania.

Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na wskazanym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

17. Uchwała nr VII/92/11 Rady Gminy Kościan z dnia 21 czerwca 2011r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Racot.

§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Obszar planu znajduje się w strefie „W” ochrony archeologicznej. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

18. Uchwała nr VII/90/11 Rady Gminy Kościan z dnia 21 czerwca 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Kokorzyn.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) nakaz uzgadniania wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji, dla strefy „W” ochrony archeologicznej, na terenie której przedmiotem ochrony są ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne;

2) nakaz uwzględnienia w zagospodarowaniu ustaleń wynikających z decyzji z dnia 23 września 1985 r. o wpisie parku dworskiego z aleją dojazdową do rejestru zabytków nr 981/A, oznaczonego na rysunku planu symbolem 3ZP:

a) zakaz zmiany rzeźby terenu, układu przestrzennego, komunikacyjnego i historycznego drzewostanu bez zgody Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków,

b) w przypadku przeprowadzania prac remontowych pałacu, nakaz jednoczesnego przeprowadzenia zabiegów konserwatorskich i rewaloryzacyjnych,

c) w pałacu zakaz wyburzania, rozbudowy, nadbudowy, zmiany formy dachu oraz zmiany formy elewacji pałacu bez zgody Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków,

d) nakaz prowadzenia prac budowlanych, konserwatorskich, restauratorskich w pałacu w oparciu o wytyczne konserwatorskie, zgodnie z zatwierdzoną przez Wojewódzkiego Wielkopolskiego Konserwatora Zabytków dokumentacją,

e) nakaz zapewnienia właściwej ekspozycji obiektom wpisanym do rejestru zabytków i położonych na terenie objętym ochroną,

f) nakaz uzgadniania z Wojewódzkim Wielkopolskim Konserwatorem Zabytków wszelkiej działalności inwestycyjnej dotyczącej obiektów wpisanych do rejestru zabytków;

3) przedstawiono wykaz obiektów ujętych w ewidencji zabytków, dla których nakazuje się dążyć do maksymalnego zachowania charakteru, brył, wystroju elewacji i gabarytów zabudowy oraz dopuszcza się rozbiórki w przypadku potwierdzenia złego stanu technicznego.

19. Uchwała nr XIII/148/11 Rady Gminy Kościan z dnia 14 grudnia 2011r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Kurza Góra.

§ 6. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

1. Obszar planu objęty jest strefą „W” ochrony archeologicznej. Przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne.

2. W granicach opracowania planu znajdują się obiekty znajdujące się w ewidencji zabytków, dla których obowiązują następujące ustalenia:

1) ochronie podlegają charakterystyczne bryły budynków, rozwiązania architektoniczne, tradycyjny materiał i historyczny wystrój elewacji;

2) celem ochrony obiektów jest zachowanie ich tradycyjnych gabarytów i rozwiązań architektonicznych;

3) dopuszcza się rozbiórkę obiektów jedynie w przypadkach uzasadnionych, np. po stwierdzeniu złego stanu technicznego budynku, lub wykazaniu utraty przez niego wartości zabytkowych;

4) wszelka działalność inwestycyjna dotycząca obiektów wymaga uzgodnienia z konserwatorem zabytków.

4. W obrębie planu znajdują się stanowiska archeologiczne: 59-25/58, 59-25/66, 59-25/67, 59-25/68, 59-25/80, 59-25/70, 59-25/71, 59-25/72, 59-25/73, 59-25/74. Działalność inwestycyjna na stanowisku archeologicznym lub jego otoczeniu jedynie w przypadku przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych. Na pozostałym terenie działalność inwestycyjna wymaga uzyskania uzgodnienia Konserwatora Zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.

5. Na stanowisku archeologicznym AZP 59-25/124 Kurza Góra st.1 – grodzisko z okresu wczesnego średniowiecza nie dopuszcza się możliwości jakiegokolwiek działalności inwestycyjnej i gospodarczej. Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 1300/A.

20. Uchwała nr XVII/188/12 Rady Gminy Kościan z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w Pelikanie - obręb wsi Czarkowo, Kokorzyn i Sierakowo.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) nakaz uzgadniania wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji dla strefy „W” ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, na terenie, której przedmiotem ochrony są ruchome i nieruchome zabytki archeologiczne;

2) nakaz dążenia do maksymalnego zachowania charakteru, brył, wystroju elewacji i gabarytów zabudowy oraz dopuszczenie rozbiórki w przypadku potwierdzenia złego stanu technicznego dla obiektów ujętych w ewidencji zabytków.

21. Uchwała nr XIX/191/12 Rady Gminy Kościan z dnia 30 maja 2012 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Nowe Oborzyska i Kielczewo.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się nakaz uzgadniania wszelkich zamierzeń inwestycyjnych z właściwym konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji dla strefy „W” ochrony archeologiczno-konserwatorskiej, na terenie której przedmiotem ochrony są nieruchome zabytki archeologiczne.

22. Uchwała nr XXX/341/13 Rady Gminy Kościan z dnia 25 czerwca 2013 r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Racot.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) w obszarze strefy ochrony archeologicznej „W”, dla inwestycji naruszających strukturę gruntów:

a) nakaz prowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków przez wydaniem pozwolenia na budowę,

b) nakaz prowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych w obszarze stanowisk archeologicznych AZP 60-25/50, AZP 60-25/52, AZP 60-25/51,

c) w granicach stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków AZP 60-26/3 zakaz lokalizacji wszelkich obiektów budowlanych;

2) dla obiektów objętych ochroną konserwatorską ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

a) nakaz uzgodnienia z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków, wszelkich robót remontowych, restauratorskich lub konserwatorskich,

b) zakaz zabudowy w odległości 30 m od zewnętrznego obrysu wiatraka wpisanego do rejestru zabytków po numerem 1084/A,

c) dopuszczenie zmiany lokalizacji wiatraka wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 1084/A;

3) w obszarze wpisanym do rejestru zabytków nakaz uzyskania pozwolenia właściwego miejscowo konserwatora zabytków na wszystkie planowane inwestycje.

23. Uchwała nr XXXI/351/13 Rady Gminy Kościan z dnia 9 września 2013 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Stare Oborzyska.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) dla obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, w tym wpisanych do rejestru zabytków, tj. kościoła (nr rej. 20/48/A z dnia 12 grudnia 1932 r.), parku dworskiego (nr rej.: 979/A z dnia 23 września 1985 r.), zachowanie i bezwzględna ochronę;

2) w ramach zabytkowych zespołów: dworsko – parkowo – folwarcznego oraz kościelno – cmentarnego:- zachowanie w maksymalnym stopniu architektury historycznej zabudowy,- adaptację do nowych funkcji w sposób, który nie spowoduje zatracenia cech zabytkowych,- w przypadku prowadzenia wszelkich prac przy obiektach posiadających indywidualny wpis do rejestru, konieczność uzyskania od Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków właściwego pozwolenia na prowadzenie prac budowlanych zgodnie z przepisami odrębnymi, - przeprowadzanie wszelkich remontów po uzgodnieniu z WWKZ;

3) strefę „A” zaznaczoną na rysunku planu - ścisłej ochrony konserwatorskiej o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania; na obszarze tej strefy wszelkie działania inwestycyjne, nadbudowy, przebudowy, gabaryty, zmiany architektury, nowe

lokalizacje wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie koncepcji i projektu; na obszarze wpisanym do rejestru zabytków uzgodnieniu z WWKZ podlegają również podziały terenu;

4) strefę „B” zaznaczoną na rysunku planu - ochrony konserwatorskiej, która obejmuje obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy; na obszarze tej strefy należy zachować: historyczny układ przestrzenny, gabaryty zabudowy, dwuspadowe dachy, tradycyjne podziały architektoniczne elewacji; projekty nowej zabudowy lub rozbudowy obiektów istniejących, które nie mogą spełniać powyższych wytycznych winny być na etapie koncepcji uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

5) strefę „W” ochrony archeologicznej na całym obszarze w granicach opracowania, której przedmiotem ochrony są znajdujące się w niej nieruchome zabytki archeologiczne;

6) w strefie „W” ochrony archeologicznej konieczność uzyskania uzgodnienia z WWKZ wszelkich zamierzeń inwestycyjnych, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji;

7) działalność inwestycyjną na stanowiskach archeologicznych zaznaczonych na rysunku planu oraz w ich otoczeniu po uprzednim przeprowadzeniu ratowniczych badań wykopaliskowych i uwolnieniu ich od substancji zabytkowej.

24. Uchwała nr XXXVI/403/13 Rady Gminy Kościan z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów zabudowy produkcyjnej (tereny obiektów produkcyjnych, składów, magazynów i usług) w obrębie wsi Widziszewo.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej na obszarze strefy ochrony archeologicznej „W”, na terenie której przedmiotem ochrony są zabytki archeologiczne stanowiące świadectwo życia i działalności człowieka, ustala się dla inwestycji naruszających strukturę gruntu:

1) nakaz prowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę,

2) nakaz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych w obszarze stanowiska archeologicznego nr AZP 60-24/71.

25. Uchwała nr VI/62/15 Rady Gminy Kościan z dnia 31 marca 2015r. w sprawie:

uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Racot dla wybranych terenów - w tym terenu oczyszczalni ścieków.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się: 1) w obszarze strefy archeologicznej "W", dla inwestycji naruszających strukturę gruntów nakaz prowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę; 2) dla terenu wpisanego do rejestru zabytków nakaz uzyskania pozwolenia właściwego miejscowo konserwatora zabytków na realizację wszelkiej działalności inwestycyjnej.

26. Uchwała nr VI/63/15 Rady Gminy Kościan z dnia 31 marca 2015 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Kurza Góra.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się w obszarze strefy ochrony archeologicznej oznaczonej na rysunku planu, dla inwestycji naruszających strukturę gruntów nakaz prowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

27. Uchwała nr VIII/92/15 Rady Gminy Kościan z dnia 29 czerwca 2015 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie wsi Kurza Góra.

§ 6. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się w obszarze strefy ochrony archeologicznej oznaczonej na rysunku planu, dla inwestycji naruszających strukturę gruntów nakaz prowadzenia badań archeologicznych, których zakres i rodzaj należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Kościan, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu

lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń

Gmina Kościan posiada opracowany *Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczególnych zagrożeń* zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153). Plan ten jest corocznie aktualizowany.

7.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Wschodnia część gminy Kościan znajduje się w obrębie **Parku Krajobrazowego im. gen. Dezyderego Chłapowskiego**. Utworzony Rozporządzeniem Nr 1/92 Wojewody Leszczyńskiego i Wojewody Poznańskiego z dnia 1 grudnia 1992 r. Celem utworzenia Parku jest ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych, historycznych i krajobrazowych z dobrze zachowaną siecią zadrzewień śródpolnych wprowadzonych na tym terenie w latach dwudziestych XIX w. przez generała Dezyderego Chłapowskiego. Zadrzewienia te zostały objęte ochroną i uznane za dobro kultury.

Powierzchnia Parku wynosi 17.200 ha. Położony jest w centralnej części mezoregionu Równiny Kościańskiej, będącej częścią makroregionu Pojezierza Leszczyńskiego. Jest to teren, na którym dominującą rolę pełni rolnictwo. Pola uprawne zajmują powierzchnię 11.283,2 ha. Krajobraz ukształtowany został przez zlodowacenie środkowopolskie oraz bałtyckie. Ukształtowanie terenu parku jest równinne, lekko pofalowane. Najwyższe wzniesienia nie przekraczają 95 m n.p.m. Występują tutaj liczne oczka polodowcowe, środkiem Parku ciągnie się niewielkie obniżenie, w którym płyną wody Rowu Wyskoć do Kanalu Obry.

Można tu spotkać rzadkie, zanikające gatunki roślin związanych z uprawami rolnymi. Flora roślin naczyniowych liczy około 900 gatunków. W starych parkach i zadrzewieniach śródpolnych występują rzadkie i chronione gatunki roślin leśnych i zaroślowych, a na łąkach i w oczkach śródpolnych rośliny zbiorowisk łąkowych i wodnych. Mozaikowy charakter krajobrazu sprawia, że odznacza się on dużą różnorodnością fauny.

Na terenie gminy Kościan znajdują się dwa obszary Sieci Natura 2000, będące Obszarami Specjalnej Ochrony Ptaków:

Obszar „Zbiornik Wonieść” o powierzchni 2.465 ha. Jest to zbiornik wodny powstały w wąskiej dolinie Wonieści. Obszary przyległe stanowią mozaikę lasów, pól uprawnych i łąk. Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej.

Obszar „Wielki Łęg Obrzański” o powierzchni 23.352 ha, obejmuje najszerszą część doliny środkowej Obry, która pocięta jest siecią kanałów i rowów. Teren pokryty jest mozaiką łąk, bagien, lasów zalewowych oraz lasów mieszanych porastających piaski polodowcowych wyniesień.

Indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

- Aleja lipowa zwana Aleją Jabłonowskich składająca się ze 170 drzew o obwodach od 300 do 500 cm przy drodze z Racotu do Witkówek,
- dąb szypułkowy o obwodzie pnia 260 cm - posesja prywatna w Kurzej Górze,
- 3 dęby szypułkowe o obwodach pni: 650 cm, 750 cm, 470 cm - park w Turwi,
- dąb szypułkowy o obwodzie pnia 380 cm - cmentarz w Wyskoci,
- dąb bezszypułkowy o obwodzie pnia 470 cm – Stare Oborzyska, Nadleśnictwo Kościan,
- dąb bezszypułkowy o obwodzie pnia 320 cm – Racot, Nadleśnictwo Kościan,
- 11 dębów bezszypułkowych o obwodach pni: 435 cm, 417 cm, 419 cm, 395 cm, 416 cm, 435 cm, 345 cm, 420 cm, 430 cm, 485 cm, 362 cm – Turew, Nadleśnictwo Kościan, Obręb Cwikłowo.

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków jest zróżnicowany.

Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja w Bonikowie.

Wzniesiony w 1785 r. przez misjonarzy z Kościana. Konstrukcji szkieletowej wypełnionej ceglami, oszalowany. Prezbiterium od zachodu zamknięte trójbocznie, przy nim od północy kaplica, od południa zakrystia. Dachy kryte gontem, nad kaplicą i zakrystią – blachą. Na dachu nawy wieżyczka z latarnią i hełmem cebulastym z 1936 r. Nad prezbiterium wieżyczka na sygnaturkę nakryta daszkiem namiotowym. Wnętrze o ścianach tynkowanych przykryte stropami. Kościół gruntownie restaurowany w 1899 r. z dobudową kruchty i zakrystii. W roku 1971 odnowiono wnętrze. Obiekt zachowany w dobrym stanie.

Park pałacowy w Bonikowie.

Założony w stylu krajobrazowym przez ówczesnych właścicieli dóbr – Chłapowskich w 1 poł. XIX w., przekształcony w końcu XIX i na pocz. XX w. Od strony południowej zachowany dawny wjazd do parku z mурowaną bramą. Najstarszy drzewostan występuje w południowo-zachodniej części założenia parkowego, występują tu liczne okazy jesionów, kasztanowców, dębów i klonów. W części północnej zachowane pozostałości lodowni, mурowanej z kamienia ciosanego i cegły, o kilku pomieszczeniach, z których część sklepiona krzyżowo.

Obecnie obiekt znajduje się w złym stanie. Na skutek braku pielęgnacji nastąpił nadmierny rozrost samosiewów i krzewów. Częściowo zatarty został układ komunikacyjny i pierwotna kompozycja. Własność prywatna.

Spichlerz folwarczny w Bonikowie.

Podwórze gospodarcze usytuowane na zachód od parku, oddzielone od niego drogą do Mikoszek, założone na planie wydłużonego prostokąta. Budynek usytuowany w zachodniej części południowej pierzei podwórza folwarcznego. Zbudowany w 1 poł. XIX w., mурowany z cegły, trójkondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Elewacje tynkowane z zachowanym częściowo detalem. Budynek wymaga przeprowadzenia remontu. Własność prywatna.

Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny w Choryni.

Kościół zbudowany w 1851 r. z fundacji ówczesnego właściciela majątku, Józefa Taczanowskiego, w stylu neogotyckim. Mурowany, złożony z prostokątnej nawy z kruchtą od zachodu, wielobocznie zamkniętego prezbiterium od wschodu oraz kaplicy z kryptą grobową Taczanowskich od południa. Dachy dwuspadowe kryte dachówką. Naroża korpusu i kaplicy zaakcentowane smukłymi przyporami z iglicami, prostokątne otwory okienne i drzwiowe zamknięte ostrołukami. Wnętrze nawy nakryte stropem kasetonowym, kaplica sklepiona krzyżowo.

W latach 1969-1970 obiekt został otynkowany, odnowiono również strop. Stan zachowania dobry.

Dzwonnica wolnostojąca zbudowana w 2 poł. XIX w. Murowana, nie otynkowana, założona na planie kwadratu. Otwarta czterema ostrołukowymi arkadami z ceglana dekoracją maswerkową, nakryta przecinającymi się dachami dwuspadowymi, w narożach oszkarpowana. Stan zachowania dobry.

Zespół dworsko-folwarczny w Choryni.

Usytuowany jest we wschodniej części wsi, po stronie północnej drogi prowadzącej do Jerki. Południową część założenia zajmuje zespół rezydencjonalny. Dwór istniał już co najmniej w XVII w. Pierwszy opis dworu pochodzi z 1722 r., kolejny, z 1769 r. wspomina o drewnianym budynku. Obecny dwór pochodzi z pocz. XIX w., wzniesiony w stylu klasycystycznym przez Taczanowskich. Po połowie XIX w. rozbudowany o boczne skrzydło od strony elewacji tylnej oraz boczny aneks od strony południowej. Budynek murowany, parterowy z aneksami od strony północnej i południowej oraz dwukondygnacyjnym skrzydłem od strony zachodniej. Część zasadnicza nakryta dachem dwuspadowym z naczółkami, aneksy dachami płaskimi. Elewacje tynkowane z zachowanym detalem. Elewacja frontowa z boniowaniem w narożach, z otworem drzwiowym ujętym w pary kanelowanych pilastrów, nad którym trójkątny naczółek. Nad otworami okiennymi dekoracja w formie podwieszanej girlandy. Ściana aneksu północnego zwieńczona attyką. Obiekt w bardzo dobrym stanie technicznym, po remoncie kapitalnym przeprowadzonym w latach 1993-1996.

Oficina wzniesiona została przypuszczalnie w latach 20. XIX w., przebudowana w końcu XIX w. Budynek murowany z cegły, wysoko podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym pokrytym dachówką, z trójosiową wystawką od strony zachodniej. Budynek na planie prostokąta z dobudowaną później od frontu werandą z tarasem. Kapitalny remont obiektu przeprowadzono w 1978 r. Stan zachowania dobry.

Park o powierzchni ok. 5 ha (częściowo na terenie zespołu kościelnego) założony w k. XVIII w. Krajobrazowy, z elementami regularnymi w części wschodniej. Główny wjazd do parku od strony południowej aleją prowadzącą na rozległy dziedziniec z owalnym klombem. Obecnie w części północnej zlokalizowane współczesne budynki biurowe. Drzewostan parku tworzą głównie dęby, jesiony, robinie akacjowe, ze współczesnymi nasadzeniami drzew

iglastych. Obiekt na bieżąco pielęgnowany, utrzymany w dobrym stanie.

Budynek mieszkalny usytuowany w zachodniej części podwórza to przypuszczalnie stary spichlerz z XVIII w., przekształcony na pocz. XIX w. na mieszkania służby folwarcznej. Budynek murowany z kamienia i cegły, nie podpiwniczony, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem nakryty dachem dwuspadowym. Obiekt obecnie nie użytkowany znajduje się w złym stanie technicznym (spękane ściany, ubytki w pokryciu dachowym, zniszczona więźba dachowa, ugięte, częściowo zarwane stropy).

Spichlerz wzniesiony został w k. XVIII w. Budynek murowany z cegły i kamienia polnego, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, z dwukondygnacyjnym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Obiekt utrzymany w stanie dostatecznym, z nielicznymi ubytkami tynków zewnętrznych.

Kuźnia zbudowana w k. XVIII w., murowana z cegły, kamienia i gliny, parterowa z poddaszem, nakryta dachem naczółkowym pokrytym dachówką. Przed elewacją frontową podcień utworzony z czterech drewnianych słupów podtrzymujących pulpitowy dach. Obiekt po remoncie dachu i elewacji, które w chwili obecnej wymagają odnowienia.

Zespół dworsko-folwarczny jest własnością Spółki „DANKO” Hodowla Roślin.

Domy służby folwarcznej w Darnowie.

Domy pracowników folwarcznych nr 8 i 10 analogiczne, usytuowane w północnej pierzei podwórza gospodarczego (dom nr 8 służył jako rządówka), wzniesione w pocz. XIX w. Budynki murowane z cegły, parterowe, nakryte dachami naczółkowymi. Rządówka z dachem pokrytym dachówką karpiówką, z częściowo zachowanym detalem (pilastry, gzyms wieńczący). Dom nr 10 z przebudowanymi elewacjami i współczesnym pokryciem dachu. Dom nr 12 usytuowany na wschód od podwórza, przeznaczony dla czterech rodzin. Murowany z cegły, parterowy z mieszkalnym poddaszem. Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta z szerokim ryzalitem pośrodku elewacji wschodniej i zachodniej. Elewacje przebudowane, część północna ze współczesnym pokryciem z blachodachówki. Domy są własnością prywatną.

Ruiny kościoła p.w. św. Marcina w Gryźynie.

Usytuowane ok. 1,5 km na południowy zachód od zabudowań wsi. Kościół wzniesiony w k. XIII w. z fundacji Wojysława Borka, właściciela wsi. Murowany z kamienia, został zniszczony w XVII wieku podczas najazdu szwedzkiego. Do dziś zachowały się częściowo mury obwodowe w wysokości sięgającej do 7 m. Obecnie jako trwała ruina zachowana w dobrym stanie.

Kościół par. p.w. św. Barbary w Gryźnie.

Kościół zbudowany w 1888 r., w stylu neogotyckim, wg projektu Alexisa Langerera z fundacji Aleksandra Lossowa. Murowany z cegły, założony na planie prostokąta z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Dachy kryte blachą. Elewacje nietynkowane, oszkarpowane, zwieńczone geometrycznym fryzem. Do korpusu głównego od północnego wschodu przylega wysoka, 45 m wieża. Otwory okienne zamknięte ostrołukowo, zdobione maswerkiem. Przy kościele groby proboszczów i właścicieli majątku. Utrzymany w dobrym stanie.

Zespół dworsko-folwarczny w Gryźnie.

Dwór wzniesiony w 1793 r. dla Wiktora Wierusz-Kowalskiego w stylu barokowym. Przebudowany i rozbudowany o boczne skrzydła prawdopodobnie w 4 ćw. XIX w. Na pocz. XX w. dobudowano frontowy ganek. Budynek murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem, założony na rzucie prostokąta. Część środkowa nakryta dachem mansardowym, skrzydła boczne dachami płaskimi. Elewacje tynkowane z zachowaną dekoracją (opaski okienne, narożne bonie). W osiach elewacji północnej i południowej wystawki zwieńczone szczytami. We frontowym naczółku kartusz z herbami Junosza i Dryja oraz tabliczka z datą „MDCCLXXXIII”. Stan zachowania dostateczny.

Oficyna zbudowana w k. XVIII w., przebudowana w k. XIX w. na kostnicę i garaż. Budynek murowany, na planie prostokąta, parterowy, kryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Otwory zamknięte odcinkowo, od strony zachodniej dwie szerokie bramy. Budynek wymaga remontu (zawilgocone, mineralizowane tynki zewnętrzne).

Park założony w końcu XVIII w. w stylu krajobrazowym, na miejscu starszego ogrodu, o powierzchni ok. 1 ha. Drzewostan skupiony głównie w południowej i wschodniej części zespołu. Park zachowany w formie szczątkowej, wymaga przeprowadzenia prac porządkowych i pielęgnacyjnych. Na terenie parku zachowała się oryginalna lodownia usytuowana na usypanym kopcu, zbudowana w 2 poł. XIX w. z cegły i kamienia na planie koła. Dach stożkowy kryty strzechą. Remont obiektu planowany w 2016 r.

Zespół folwarczny położony jest na zachód i południe od części rezydencjonalnej. Od strony północnej sąsiaduje z terenem kościoła p.w. św. Barbary. Na teren dziedzińca prowadzą wjazdy, od strony północnej z głównej drogi, od strony zachodniej oraz południowo-wschodniej. Na podwórzu zachowane częściowo dawne bruki. Z dawnej zabudowy dziedzińca gospodarczego zachowane budynki stajni, obór, kurnika, spichlerza

pochodzących z 2 poł. XIX w. oraz gorzelni z 1901 r. Obiekty w większości użytkowane, zachowane w stanie zadowalającym. Remontu wymaga spichlerz. W najgorszym stanie znajduje się nieużytkowany budynek gorzelni.

Zespół dworsko-folwarczny użytkowany przez Stadninę Koni w Racocie.

Zespół dworsko-folwarczny w Kobylnikach.

Dwór wzniesiony w k. XVIII w., przebudowany na pocz. XIX w., rozbudowany w 2 poł. XIX w. Murowany z cegły, podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, z którego wejścia na tarasy umieszczone na skrzydłach bocznych, nakryty dachem mansardowym z naczółkami, pokrytym dachówką. Budynek na planie wydłużonego prostokąta. Elewacje tynkowane zdobione pilastrami i profilowanymi gzymsami. Pośrodku elewacji frontowej przed wejściem ganek, dostawiony po 1911 r., którego pary kolumn podtrzymują taras na osi wystawki zwieńczonej splotami wolutowymi. Stan dostateczny.

Oficyna wzniesiona w 1 poł. XIX w., późnoklasycystyczna. Murowana z cegły, parterowa z użytkowym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Elewacje boniowane. Remontowana w 1960 r. Stan dostateczny.

Park z aleją dojazdową, o powierzchni 4,3 ha założony na przełomie XVIII/XIX w., w stylu krajobrazowym, na planie zbliżonym do prostokąta. Na terenie parku występuje drzewostan złożony głównie z jesionu, grabu, dębu szypułkowego, lipy drobnolistnej, klonu, wiązu, dębu czerwonego, płatanu klonolistnego. Główny wjazd prowadzi aleją lipową, obecnie częściowo zniszczoną. Zachowany częściowo układ kompozycyjny. Stan dostateczny.

Spichlerz wzniesiony w 1868 r., murowany z cegły na podmurówce z kamienia ciosanego, dwukondygnacyjny z poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym. Zbudowany na planie prostokąta. Elewacje tynkowane. Wymieniono pokrycie dachu. Stan dobry. Stajnia z wozownią z 1867 r. Budynek murowany z cegły na podmurówce z kamienia polnego, parterowy z magazynowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym obecnie eternitem. Elewacje tynkowane. Stan dostateczny. Stodoła zbudowana w 1877 r., murowana z cegły na podmurówce z kamienia, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym pierwotnie dachówką, obecnie eternitem. Elewacje ceglane. Stan zachowania dobry. Budynek mieszkalny wzniesiony dla pracowników folwarcznych ok. poł XIX w., przebudowany w 1897 r. Murowany z cegły, częściowo podpiwniczony, dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką karpiówką. Stan dostateczny.

Zespół dworsko-folwarczny stanowi własność Agencji Nieruchomości Rolnych.

Park dworski z aleją dojazdową w Kokorzynie.

Założony w stylu krajobrazowym w k. XVIII w., przekształcony w XIX w., z głównym wjazdem od strony drogi do Kościana. Założenie na rzucie zbliżonym do prostokąta z dawnymi ogrodami w północnej części i trzema stawami na zachód od pałacu, który usytuowany jest w środkowej części parku. Główna oś widokowa poprowadzona w kierunku zachodnim, zakończona kopcem z dębem. Największy zwarty maszyn starodrzewu występuje w południowo-zachodniej części parku, reprezentowany przez wiąz szypułkowy, lipę drobnolistną i szerokolistną, robinie białą, kasztanowiec, dąb szypułkowy. W zachodniej części parku zachowane pomnikowe okazy dębów szypułkowych. Obiekt wymaga przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych, odtworzenia układu kompozycyjnego, usunięcia samosiewów.

W środkowej części parku usytuowany pałac (nie wpisany do rejestru zabytków) wzniesiony ok. poł. XIX w. W 1862 r. był to budynek na rzucie prostokąta, obecnie na planie litery „U”. Rezydencja została przebudowana w latach 80. XIX w. i na pocz. XX w., kiedy to ujednoczono oba skrzydła, dobudowano dużą salę pomiędzy skrzydłami, a dalej utworzono między nimi wewnętrzny dziedziniec, dodano frontowy półkolisty ryzalit, zmieniono formę dachu. Budynek murowany z cegły, w środkowej części podpiwniczony. Nakryty dachem mansardowym pokrytym dachówką karpiówką. Elewacje tynkowane z zachowanym bogatym wystrojem architektonicznym, obecnie znacznie zniszczone. Obiekt zamieszkały przez lokatorów, zaniedbany. Własność Skarbu Państwa.

Park dworski w Kurowie.

Założony w 2 poł. XIX w. w stylu krajobrazowym. Główny wjazd od strony południowej przez bramę w formie ceglanych, częściowo otynkowanych słupów. Przed frontem dworu od strony południowej trawnik z pojedynczymi okazami dębów szypułkowych, natomiast na północ od dworu staw z wyspą pośrodku. Drzewostan skupiony głównie w północnej części parku za stawem oraz w południowej, gdzie występuje dąb szypułkowy, lipa, grab i wiąz. Zatarty układ kompozycyjny na skutek braku pielęgnacji i nadmiernego rozrostu samosiewów drzew i krzewów. Konieczne uporządkowanie zieleni i zagospodarowanie parku.

Dwór (nie wpisany do rejestru zabytków) wzniesiony ok. poł. XIX w., rozbudowany na pocz. XX w. Pierwotnie parterowy, nakryty dachem dwuspadowym, po rozbudowie część zachodnia nadbudowana o dodatkową

kondygnację. Nowsze skrzydło częściowo dwukondygnacyjne, nakryte dachem dwuspadowym pokrytym dachówką, część parterowa dachem płaskim. Elewacje tynkowane z częściowo zachowanym detalem w postaci gzymsów i opasek okiennych.

Zespół dworski jest własnością Spółdzielni Produkcji Rolnej i Przetwórstwa „Nowa Droga” w Kurowie.

Park dworski w Mikoszkach.

Krajobrazowy o powierzchni 2,55 ha został założony w 1 poł. XIX w. na rzucie nieregularnego wieloboku z wjazdami od strony wschodniej z głównej drogi oraz od zachodniej od folwarku. Na terenie parku zabudowania dworu, drewnianej kaplicy z przełomu XVIII i XIX w. oraz budynku gospodarczo-mieszkalnego. Przed frontem dworu kolista gazon. W części zachodniej i północno -środkowej parku znajdują się dwa połączone rowem stawy. Drzewostan tworzą głównie topole białe, wiązy, robinie akacjowe, jesiony, dęby szypułkowe. Na terenie parku zachowały się pomnikowe okazy dębu i wiązu. Stan zachowania dostateczny.

W południowej części założenia parkowego usytuowany jest dwór (nie wpisany do rejestru zabytków) wzniesiony w k. XVIII w. lub na pocz. XIX w. Murowany z cegły, parterowy, z mieszkalnym poddaszem, nakryty czterospadowym dachem mansardowym pokrytym płytkami eternitowymi. Budynek na planie prostokąta z dwoma alkierzami w narożach elewacji południowej. W osi elewacji frontowej pozorny ryzalit zdobiony czterem pilastrami. Elewacje tynkowane, zwieńczone profilowanym gzymsem.

Zespół dworski jest własnością Agencji Nieruchomości Rolnych.

Zespół dworski w Nielegowie.

Dwór wzniesiony w 1902 r. przez Hermanna Lorenza, ówczesnego właściciela dóbr. Murowany z cegły, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem wielospadowym pokrytym dachówką. Budynek wzniesiony na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu. Elewacje tynkowane z zachowaną bogatą dekoracją sięgającą do wzorów baroku i secesji. W przyziemiu boniowany cokół z wydatnym gzymsem. Obiekt remontowany po 1999 r. Obecnie nieużytkowany, niszczeje.

Park krajobrazowy o powierzchni ok. 3,10 ha założony w 2 poł. XIX wieku, na wywyższeniu wśród łąk opadających w kierunku Obry, otacza budynek dworu. Część północna i zachodnia parku starsza, położona wyżej, pozostałe tereny młodsze o charakterze lasu łęgowego. Na granicy starszej i młodszej części

staw. W starszej części drzewostan składa się głównie z jesionu, dębu, klonu i robinii. W części południowej przeważa klon jesionolistny, wierzba i olcha czarna. Stan zły. Zespół dworski jest własnością prywatną.

Park dworski w Nowym Dębcu.

Krajobrazowy, założony został na początku XX w. na miejscu dawnego ogrodu. Park o nieregularnym kształcie z głównym wjazdem od strony drogi do Osieka, drugim wjazdem od strony podwórza. Od strony zachodniej graniczy z dawnym folwarkiem, którego budynki wchodzą częściowo na teren parku. Zieleń parkowa skupiona jest głównie na wschód i południe od dawnego dworu. Wśród drzew przeważa robinia akacjowa, lipa drobnolistna, klon pospolity i jesion. Zatarła dawna kompozycja i układ komunikacyjny. Własność Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej Nowy Dębiec. Stan zachowania dostateczny.

Zespół dworski w Osieku.

Obecny dwór wzniesiony został na fundamentach starego dworu, pochodzącego z XVIII w., z wykorzystaniem jego piwnic, w latach 1859-1860, z inicjatywy Napoleona Zakrzewskiego, ówczesnego właściciela dóbr. Była to piętrowa, murowana rezydencja, której przebudowa nastąpiła za czasów Janusza Zakrzewskiego. Obecnie jest zrujnowanym budynkiem, bez stropów, części ścian i dachu. Obiekt wymaga remontu kapitalnego. Stan bardzo zły.

Park krajobrazowy o powierzchni 1,86 ha pochodzący z 2 poł. XVIII w., przekształcony w XIX w., założony na rzucie prostokąta położonego wzdłuż drogi do Krzywina. Główny wjazd prowadził od strony południowo-zachodniej poprzez główną bramę. Niegdyś na północny-wschód od parku usytuowany był sad ze stawem oraz warzywnik. Zwarty najstarszy starodrzew skupiony wokół rezydencji usytuowanej w zachodniej części parku, złożony głównie z grabu, lipy, klonu. Obiekt zaniedbany, nie porządkowany, z zatartym układem kompozycyjnym na skutek niekontrolowanego rozrostu samosiewów, zachowany w złym stanie. Zespół dworski jest własnością prywatną.

Zespół pałacowy w Pianowie.

Pałac wzniesiony w 1 ćw. XIX w. jako niewielka siedziba parterowa, nakryta dachem dwuspadowym, o tynkowanych pięcioosiowych elewacjach. W 4 ćw. XIX w. stary budynek rozbudowano o dwa boczne skrzydła, podpiwniczone, z których północno - wschodnie dwukondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, nakryte dachem mansardowym pokrytym łupkiem, a drugie południowo – zachodnie parterowe, nakryte dachem płaskim. Obiekt ponownie rozbudowany na pocz. XX w. poprzez dostawienie parterowych

przybudówek. W latach 80. XX w. miał miejsce kapitalny remont budynku, podczas którego nadbudowano część południowo - zachodnią i nakryto dachem mansardowym. Dodano też dach mansardowy z wystawkami nad przybudówką północno - wschodnią oraz zmieniono nieco dach na część środkową. Stan zachowania dobry.

Park krajobrazowy założony w 1 poł. XIX w., przekształcony w XX w. Pierwotnie na rzucie wydłużonego prostokąta rozciągającego się wzdłuż torów z sadem od strony południowo-zachodniej. Obecnie zredukowany powierzchniowo. Przed rezydencją podjazd wokół kolistego gazonu. Zieleń parkowa skupiona głównie na obrzeżach parku, na zachód od dworu zachowane okazałe dęby szypułkowe. Wśród drzewostanu dominuje robinia akacjowa, dąb i klon. Obiekt utrzymany w dość dobrym stanie.

Zespół pałacowo-parkowy jest własnością prywatną.

Kościół parafialny p.w. św. Stanisława Kostki i św. Jerzego w Racocie.

Zbudowany jako kaplica pałacowa w latach 1768-1780 przez Jabłonowskich. W latach 1818-1918 świątynia należała do gminy ewangelickiej. Od 1946 r. przejęta przez katolików, była kościołem filialnym parafii w Gryżynie, od 1972 r. stała się kościołem parafialnym. Budowla murowana, późnobarokowa, orientowana. Kościół zbudowany na planie krzyża greckiego, z nawą centralną i jednoprzęsłowymi ramionami, w których: od wschodu prezbiterium, od zachodu chór muzyczny, od południa i północy loże zbudowane po 1818 r. Za prezbiterium od wschodu zakrystia, obecnie po rozbudowie w 1997 r. służy jako plebania. Nad chórem drewniana sygnaturka z hełmem cebulastym. Dachy kryte dachówką. Remonty prowadzone w latach 1997 i 2001. Obiekt utrzymany w dobrym stanie.

Zespół pałacowo-folwarczny w Racocie.

Pałac wzniesiony ok. 1785 r. dla księcia Antoniego Barnaby Jabłonowskiego, ukończony przed 1790 r., zaprojektowany prawdopodobnie przez architekta Dominika Merliniego. W końcu XIX w. lub na pocz. XX w. do pałacu dobudowano od północy nowsze skrzydło. Pałac remontowany był po 1919 r. i w końcu l. 20. XX w. z przeznaczeniem na siedzibę prezydenta Rzeczypospolitej. Jest budowlą murowaną z cegły, w całości podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym pokrytym blachą. Elewacje tynkowane z zachowanym wystrojem architektonicznym. Naroża budynku ujęte boniowaniem, kondygnacje rozdziela gzyms kordonowy. Otwory okienne parteru w opaskach z odcinkami gzymsu nadokiennego wspartymi na małych konsolkach, otwory piętra w opaskach z uszakami. Pośrodku elewacji frontowej

portyk wsparty na toskańskich kolumnach. Nowsze skrzydło piętrowe z dachem mansardowym krytym łupkiem. Elewacje tynkowane z detalem nawiązującym do detalu starszego pałacu, o identycznych podziałach i podobnym wystroju. Obiekt w bardzo dobrym stanie technicznym, po remoncie kapitalnym przeprowadzonym w 2003 r.

Oficina południowa wzniesiona przed 1773 r. Murowana z cegły, nie podpiwniczona, parterowa z mieszkalnym poddaszem, nakryta dachem mansardowym łamanym czterospadowym pokrytym dachówką. Pośrodku połąci północnej i południowej dwuosiowe wystawki, po bokach po dwie lukarny. Elewacje tynkowane, z zachowanym detalem w postaci opasek okiennych zdobionych kluczami i ślimacznicami oraz profilowanego gzymsu koronującego. Obiekt po remoncie w dobrym stanie technicznym.

Oficina północna wzniesiona przed 1773 r. przez Dorotę Jabłonowską z Broniszów, rozbudowana od strony wschodniej o piętrową przybudówkę. Murowana z cegły, podpiwniczona, parterowa z mieszkalnym poddaszem, nakryta dachem łamanym czterospadowym pokrytym nową dachówką ceramiczną. Elewacje tynkowane z detalem w postaci narożnych boni, opasek okiennych z kluczami i profilowanego gzymsu koronującego. W połąci dachu wystawki zwieńczone trójkątnymi szczytami i pojedyncze lukarny ujęte po bokach pilastrami. Stan zachowania generalnie dobry. Remontu wymaga elewacja północna z zawilgoconymi i odparzonymi tynkami zewnętrznymi.

Park o pow. ok. 12,5 ha założony w XVIII w., usytuowany po stronie północnej i zachodniej pałacu. Na zachód od pałacu znajduje się aleja prowadząca w kierunku dwóch stawów usytuowanych przy zachodniej granicy parku, wokół których występuje najstarszy drzewostan. Park dobrze utrzymany wokół części rezydencjonalnej, północna część wymaga przeprowadzenia zabiegów porządkowych i pielęgnacyjnych.

Stajnia koni wyjazdowych z wozownią usytuowana po północnej stronie wjazdu, wzniesiona przed 1773 r. Murowana z cegły, parterowa, z magazynowym poddaszem, nakryta dachem łamanym czterospadowym pokrytym dachówką. Obiekt zachowany w stanie dostatecznym. Do budynku przylega dawny mielcuch zbudowany w k. XVIII w., przebudowany w 1 poł. XIX w. na mieszkania. Murowany, parterowy, z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Elewacje przebudowane, z zamkniętymi pierwotnie odcinkowo otworami, obecnie prosto, zwieńczone profilowanym gzymsem. Stan zachowania dostateczny.

Stajnia wzniesiona przed 1773 r. po południowej stronie wjazdu. Wnętrze całkowicie przebudowane po 1922 r. na spichlerz. Budynek murowany z cegły, parterowy z magazynowym poddaszem, nakryty dachem łamanym czterospadowym pokrytym dachówką. Obiekt jest obecnie nieużytkowany, zachowany w stanie dostatecznym.

Zespół folwarczny położony jest na południe od części rezydencjonalnej, z najstarszymi budynkami skupionymi wokół stawu. Dalej, w kierunku zachodnim, powstało drugie podwórze gospodarcze.

Podwórze wschodnie: rządcówka i biuro – budynek wzniesiony w k. XVIII lub na pocz. XIX w., rozbudowany o tylne skrzydło w 1912 r. Murowany, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Elewacje tynkowane z zachowanym detalem (bonie, opaski okienne). Stan zachowania dostateczny. Rymarnia zbudowana w 1882 r. Budynek murowany z cegły, parterowy z użytkowym poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Od strony wschodniej i zachodniej ryzality. Obiekt pełni funkcję gospodarczą, zachowany w stanie dostatecznym. Obory wzniesione ok. 1881 r., murowane z cegły, nakryte dachami dwuspadowymi. Elewacje tynkowane z charakterystycznym ceglany detalem w postaci narożnych, pozornych ryzalitów, dzielących elewacje lizen z nałożonymi szkarpami, ceglanych, półkolistych obramień okiennych, arkadkowych fryzów. Jedna z dawnych obór użytkowana jest jako stajnia, druga pełni funkcję gospodarczo-magazynową. Stan zachowania dobry. Gorzelnia wzniesiona ok. 1870 r., murowana z cegły na wysokim, kamiennym cokole, podpiwniczona, nakryta dachem dwuspadowym z naczółkami. Od strony zachodniej dostawiony budynek mieszkalno-magazynowy, mieszczący pierwotnie mieszkanie gorzelnianego. Dachy kryte dachówką i papą. Obiekt nieużytkowany od 1936 r. znajduje się w złym stanie technicznym (spękane ściany, zarwane stropy, zniszczona więźba i pokrycie dachu).

Podwórze zachodnie: stajnia wzniesiona ok. 1880 r., murowana z cegły. Elewacje tynkowane z ceglany detalem, podzielone lizenami z jednouskokowymi szkarpami. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym. Stan zachowania dostateczny. Stajnia-żrebięciarnia wzniesiona w 3 ćw. XIX w., rozbudowana w k. XIX w., murowana z cegły na podmurówce z kamienia polnego, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Budynek na planie wydłużonego prostokąta z częścią mieszkalną od strony południowej. Po remoncie kapitalnym przeprowadzonym w latach 2003-2004 w bardzo dobrym

stanie technicznym. Stodoła z 3 ćw. XIX w., przebudowana w latach 30. XX na stajnię. Murowana z cegły, nakryta dachem dwuspadowym z naczórkami pokrytym dachówką. Obiekt w dobrym stanie technicznym po remoncie kapitalnym przeprowadzonym w latach 2003-2004. Zespół pałacowo-folwarczny jest własnością Stadniny Koni „RACOT”.

Kolonia domów pracowników folwarcznych położona jest na wschód od zespołu. Domy związane z majątkiem powstawały w różnych okresach. Najstarsze są budynki przy ul. Kościuszki nr 3 i 5, pochodzące z końca XVIII w. lub pocz. XIX w. Pozostałe, zlokalizowane przy ulicy Dworcowej zbudowane zostały ok. 1910 r. Wszystkie obiekty stanowią własność prywatną. Na bieżąco remontowane, zachowane w stanie dobrym lub dostatecznym.

Wiatrak koźlak.

Zbudowany w XVIII w., drewniany, przeniesiony do Racotu z Góry Śląskiej w 1802 r. Wiatrak spalił się w 2014 r. (pozostał fragment osmalonego koźła). Obiekt kwalifikuje się do wykreślenia z rejestru zabytków.

Kościół parafialny p.w. NMP Pocieszenia i św. Mikołaja w Starych Oborzyskach.

Pierwotny kościół drewniany p.w. św. Mikołaja wzniesiono w XIV w. Już w 1580 r. pobudowano obecny kościół murowany z cegły, w stylu późnogotyckim, orientowany, jednonawowy z nieco węższym od nawy prezbiterium. Naroża wieży i nawy oszkarpowane. Dachy nad zakrystią i wieżą trójspadowe, kryte dachówką. Zniszczony w pocz. XVIII w., restaurowany w 1741 roku. W latach 1803-1810 następuje rozbiórka starej i budowa nowej zakrystii, w 1893 r. nadbudowa kruchty zachodniej. Obiekt remontowany w latach: 1921, 1939, 1985, 2004. W 2013 r. wykonano remont dachu. Stan zachowania dobry.

Park pałacowy w Starych Oborzyskach.

Założony w 1 poł. XIX w. w stylu krajobrazowym. Główny wjazd do parku prowadził niegdyś od strony południowej, od głównej szosy aleją lipową i dochodził do folwarku. Na wschód od pałacu znajduje się staw, drugi zaś w północnej części parku. Przed rezydencją zachowana grupa starych dębów, a w zachodniej części parku grupa starych buków. Wśród drzewostanu dominuje robinia akacjowa, lipa, klon, kasztanowiec, dąb i buk. Uporządkowany i zagospodarowany w otoczeniu pałacu, w części północnej i wschodniej zieleń wymaga uporządkowania. Pałac (nie ujęty w rejestrze zabytków) zbudowany w 2 poł. XIX w., przez Augusta Herzoga, rozbudowany w 1924 r. Obiekt po kapitalnym remoncie, ukończonym w 2010 r., zaadaptowany na dom opieki dla

osób starszych. Własność prywatna.

Zespół pałacowy w Turwi.

Pałac w Turwi zaczął wznosić w latach 40. XVIII w. Ludwik Chłapowski, budowę kontynuował jego syn Stanisław w latach 1760-1780. Kolejna przebudowa nastąpiła w latach 1820-1830 z inicjatywy gen. Dezyderego Chłapowskiego. W latach 1846-1847 do pałacu dobudowano kaplicę. W 1880 r. miał miejsce pożar pałacu, który nie wyrządził na szczęście większych szkód. Kolejna przebudowa i remont rezydencji nastąpiły w latach 1908-1909 z inicjatywy Zygmunta Chłapowskiego. Następny remont przeprowadzono w 1938 r. Pałac murowany z cegły, nie podpiwniczony, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, o głównej bryle nakrytej dachem czterospadowym mansardowym z dominującym kopułowym nad nieco wyższą częścią środkową. Budynek na rzucie prostokąta z ryzalitami pośrodku elewacji frontowej i ogrodowej oraz ryzalitami skrajnymi od strony fasady. Przed ryzalitem wschodnim przybudówka w formie neogotyckiej wieży, z ostrołukowymi oknami, zwieńczonej krenelażem. Trójosiowy ryzalit pośrodku elewacji frontowej poprzedzony wysuniętym, piętrowym gankiem, zwieńczonym frontonem z kartuszem herbowym w obramieniu rokokowo-klasycystycznym. Ryzalit pośrodku elewacji ogrodowej poprzedzony balkonem wspartym na filarach i kolumnach, zwieńczony neobarokowym szczytem. Wewnątrz zachowana dawna dekoracja sztukatorska. W okresie powojennym remonty prowadzono w latach 1963-1965 oraz w 1978 r. (remont dachu, wymiana stolarki, remont wnętrza). Stan zachowania dobry.

Park o powierzchni ok. 22 ha, założony w XVIII w., pierwotnie o regularnym układzie, powiększony i przekształcony na park angielski przez ogrodnika Augustyna Denizota w latach ok. 1860-1870. Główny wjazd od strony północnej poprzez ozdobną bramę w formie architektonicznych słupów zwieńczonych czterospadowymi daszkami i spływami wolutowymi nad bocznymi furtkami. Z dawnego regularnego parku zachowały się pozostałości trawiastych parterów. Przed pałacem utworzono klomby. Główny drzewostan stanowi dąb szypułkowy, grab pospolity, jesion wyniosły, klon, olsza czarna, lipa drobnolistna, wśród których wiele okazów pomnikowych. Stan zachowania dostateczny.

Kaplica p.w. NMP Niepokalanej, połączona z pałacem, wzniesiona została w latach 1846-1847, według pomysłu córki generała Dezyderego Chłapowskiego, Zofii. Budowla neogotycka, murowana z cegły, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Elewacje ceglane z ostrołukowymi otworami okiennymi,

opięte szkarpami. Szczyty schodkowe podzielone wąskimi lizenami i gzymsami
Stan zachowania obiektu dobry.

Zespół pałacowy jest siedzibą Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego
Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu.

Pasy wiatrochronne gen. Dezyderego Chłapowskiego.

Sieć zadrzewień śródpolnych wprowadzona została w latach
dwudziestych XIX w. przez gen. Dezyderego Chłapowskiego, który
zapoczątkował w swych rodzinnych dobrach (majątek w Turwi) nowoczesną
gospodarkę rolną. Polegała ona na wprowadzeniu sieci zadrzewień śródpolnych
i pasów wiatrochronnych, wzbogacających krajobraz, a także przyczyniających
się do wzrostu plonów, dzięki ochronie wód powierzchniowych i gruntowych
przed zanieczyszczeniami, przeciwdziałaniu erozji wodnej i wietrznej gleb.
W zadrzewieniach sadzonych wzdłuż dróg przeważają robinie akacjowe, lipy,
a wzdłuż cieków – olsze. Drogi obsadzano drzewami owocowymi – czereśniami
i jabłonią. Zadrzewienia pasmowe to jednogatunkowe drzewostany robiniove
z niewielką domieszką dębu, modrzewia i bzu czarnego. Pasy zachowane są
w dobrym stanie, czytelne w terenie, na bieżąco uzupełniane o nowe nasadzenia.

Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Ap. w Wyskoci.

Kościół zbudowany w 1846 r. Budowla neogotycka, murowana, założona
na rzucie prostokąta z wielobocznym prezbiterium od wschodu, nakryta dachem
czterospadowym pokrytym dachówką. W 1861 r. od zachodu dobudowano
czworoboczną wieżę. W 1892 r. przebudowany, a w 1969 r. nadbudowano wieżę
zwieńczoną nowym hełmem z latarnią. Elewacje ceglane zwieńczone
arkadkowym fryzem, górne kondygnacje wieży otynkowane. Otwory okienne
i drzwiowe zamknięte ostrołukowo. Obiekt na bieżąco remontowany (w 2015 r.
zakończono remont dachu, założono nowe pokrycie z dachówki karpiówki,
odnowiono elewacje wieży), w dobrym stanie technicznym.

Dwór w Wyskoci.

Założenie dworskie położone jest w środkowej części wsi. Po stronie
południowej drogi z Darnowa do Turwi. Składa się z dworu otoczonego zielenią
oraz rozległego, prostokątnego podwórza gospodarczego.

Dwór wzniesiony prawdopodobnie w 2 poł. XVIII w., przebudowany
w końcu XIX w. Budynek murowany, podpiwniczony, parterowy z użytkowym
poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym z naczólkami, pokryty dachówką.
Elewacje tynkowane, wschodnia zaakcentowana nieznacznym ryzalitem ujętym
pilastrami. Otwory okienne w profilowanych obramieniach. Obiekt obecnie

nieużytkowany w złym stanie technicznym; nieszczelne pokrycie dachu, zniszczona więźba dachowa, ugięte stropy, spękane i zawilgocone ściany, znaczne ubytki tynków wewnętrznych i zewnętrznych.

Własność Agencji Nieruchomości Rolnych.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Kościan nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów

budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworsko-parkowe i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową folwarczną i niewielka możliwość wykorzystania starych budynków do nowoczesnej produkcji powoduje opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Kościan wykonała ewidencję zabytków nieruchomości w 2010 r.

W roku 2015 dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomości. Wykonano karty adresowe obiektów zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji, w porozumieniu z konserwatorem zabytków, polegającej na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe, uzupełnianiu o nowe obiekty oraz zmiany stanu prawnego

obiektu, jak aktualne formy ochrony.

W 2010 roku wykonana została gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i przeznaczonych do wpisu do rejestru oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych;

- uzupełnianie i weryfikowanie ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, edukacyjnych, warsztatów i pogadanek, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Kościan” na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- organizacja gminnego konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,

- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- organizacja imprez sportowych nawiązujących do idei ochrony przyrody (kontynuacja dorocznych „biegów Chłapowskiego” w Turwi, których trasy wyznaczone są wzdłuż sieci zadrzewień śródpolnych),
- organizacja szkoleń, wprowadzanie nowych nasadzeń drzew na terenie gminy, rewitalizacja alei przydrożnych w ramach programu „Drogi dla Natury”, którego celem jest powstrzymanie zaniku zadrzewień przydrożnych i śródpolnych.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie stanowiących własności Gminy, coroczne planowanie kwoty na ten cel, po podjęciu stosownej uchwały Rady Gminy,
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- uwzględnianie w planach inwestycyjnych gminy ochronę krajobrazu kulturowego, przede wszystkim unikatowych zbiorowisk roślinnych jak aleje przydrożne i zadrzewienia śródpolne (m.in. inwestycje związane z budową elektrowni wiatrowych i budową dróg),

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału, zaś istotą tworzenia

wszelakich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega. Gmina Kościan to obszar, którego położenie geograficzno-komunikacyjne, obszary chronionego prawnie środowiska, bogata flora i fauna reprezentowana przez rzadko już gdzie indziej spotykane gatunki roślin i zwierząt, liczne ciekawy wodne, rozsiane po gminie cenne obiekty architektoniczne o bogatym przekroju stylów utrwalonych w budowach sakralnych oraz przypominających świetność szlachecką dworach i pałacach, stanowią o jego znacznej atrakcyjności turystycznej. Tutaj, z dala od zgiełku modnych wypoczynkowych miejscowości, można przeżyć przygodę podróżnika wędrującego w głąb przeszłości i odkrywającego historyczne dziedzictwo. Dawność osadnictwa ludzkiego na tym terenie przypominają zarówno okazałe rezydencje, jak i liczne skromniejsze dwory, w których znajduje się różnoraki materiał zabytkowy. Otoczone parkami i folwarkami stanowią niewątpliwą atut turystyczny i poznawczy. Wpisane do rejestru zabytków, przedstawiają sobą cenne uwarunkowania dla realizacji szeroko pojętych potrzeb kulturalnych wielu grup i środowisk, tak rodzimych jak i zewnętrznych. Zrealizować się tu mogą pasje poznawcze historyków, pasjonatów, turystów, dla których miejscowość, jej historia, lokalny koloryt tworzone przez miejscowe społeczności, jest czymś ważnym.

Gmina Kościan obszarowo pierścieniem okala miasto Kościan. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy. Związki te tworzą symbiozę z urbanistycznym organizmem miejskim, trwałość której stanowi miernik skuteczności tego swoistego społecznego kolażu. Gmina jest też integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Istniejące w regionie leszczyńskim, a zarazem przecinające tereny gminy Kościan szlaki turystyczne, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, to unikalna forma związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Warto tutaj wymienić interesujące szlaki turystyczne o bogatym, różnorodnym programie, wiodące do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejscowości, w których zachowały się najcenniejsze zasoby zabytkowe:

- *niebieski*: długodystansowy Czempin – Kobylin, dł. 136 km;
- *zielony*: Krzan – Dolsk, dł 81 km,

- *żółty*: Błotkowo – Piotrowo, dł.45 km,
- *czerwony*: Rogaczewo Małe -Turew dł.10 km, z którym pokrywa się szlak pieszy Turew – Rąbiń – Turew dł. 15 km,
- *czarny*: Krzan – Rąbiń, dł 36 km,
- *"Najpiękniejsze rezydencje"*, dł.160 km, to szlak o zasięgu regionalnym przeznaczony dla turystów zmotoryzowanych, który przybliża dziedzictwo kulturowe gminy. Szlak pozwala poznać budowę rezydencjonalne powstałe w różnych okresach i stylach w okolicach Leszna, w tym położony w Racocie klasycystyczny zespół pałacowy wzniesiony dla Antoniego Barnaby Jabłonowskiego w XVIII w., którego wnętrza gościły Tadeusza Kościuszkę, księcia Józefa Poniatowskiego, a po 1919 r. pełniły funkcje rezydencjonalne dla prezydenta RP,
- *Szlaki: gotycki, cysterski, piastowska droga romańska* czy nowo powstały *„Podróże z Panem Tadeuszem”*; również odkrywają historyczne dziedzictwo gminy,
- Fragment przebiegającej trasy interesującego *„Ziemiańskiego szlaku rowerowego”* dł. 245 km, stanowiący element wielkopolskiego systemu szlaków rowerowych, pozwala poznać unikatowy w skali Europy krajobraz kulturowy z siecią śródpolnych i przydrożnych zadrzewień,
- Dwa warianty tras konnego szlaku *„W królewskim orszaku, czyli śladami króla Stanisława Leszczyńskiego”*, przyciągającego entuzjastów jazdy konnej, pozwalają poznać nie tylko nieprzeciętne walory Racotu,
- *„Przez generalskie włości, czyli wędrówka traktem generała Dezyderego Chłapowskiego”* to szlak konny dł. 120 km, który prowadzi przez gminy: Kościan, Krzywiń, Dolsk, Piaski i Pępowo, głównie przez dawne włości rodziny Chłapowskich. Trakt składa się z trzech szlaków oraz kilku pętli umożliwiających zaplanowanie różnych wariantów tras,
- *„Szlak Napoleoński”*, obejmujący swym zasięgiem 6 powiatów, w tym kościański, wiedzie przez tereny gminy związane z Napoleonem Bonapartym, który przebywał np. w Turwi, skąd pochodził jego adiutant,
- *„Rowerem w głąb dziejów Południowej Wielkopolski. Romantyczne trasy rowerowe Ziemi Kościańskiej”*, to sieć szlaków rowerowych o łącznej długości 294,89 km, obejmująca również tereny gminy Kościan. Tworzy ją 10 tras:

- *Kościański Trójkąt Rowerowy* - z kościańskiego Rynku przez Pianowo, Stare Oborzyska, Czempiń, Stary Gołębin, Turew, Kopaszewo, Krzywiń, Bożą Wolę, Zgliniec, Jezierzyce, Zygmuntowo, Stare Bojanowo, Śmigiel, Bruszczewo, Przysiekę Polską, Widziszewo do Kościana, jest najważniejszą trasą rowerową na terenie powiatu kościańskiego, liczącą łącznie 74,60 km.
- *Oś Trójkąta z Kościana do Krzywinia* (dł.22,8 km - z kościańskiego Rynku przez Racot, Gryżynę, Jurkowo, Kuszkowo),
- *Drogi Mickiewiczowskie* (dł.78,18 km - z kościańskiego Rynku przez Nowy Lubosz, Turew, Rąbiń, Dalewo, Mościszki, Cichowo, Bieżyń, Lubiń, Żelazno, Wieszkowo, Krzywiń, Kopaszewo, Choryń, Wławie, Januszewo, Osiek, Gryżynę, Racot do Kościana),
- *Kopaszewska Droga Krzyżowa* (dł.7,30 km - z Kopaszewa przez Rogaczewo Wielkie do Rąbinia),
- *Droga nad Jeziorem Wonieskim* (dł.18,30 km - z Wonieścia przez Nowy i Stary Dębiec, Zgliniec do Wonieścia),
- *Droga ze Starej Przysieki do Nowego Dębca* (dł.13,97 km - z Widziszewa przez Gryżynę), *Droga Zachodnia* (dł. 52,75 km - ze Śmigła przez Bonikowo, Morownicę, Poladowo, Żegrowo, Karśnice, Brońsko, Kokorzyn, Szczodrowo, Kielczewo, Bonikowo, Mikoszki, Jarogniewice, Piotrkowice do Czempinia),
- *Droga do Czacza* (dł.8,1 km z Przysieki Polskiej przez Czacz i Stary Białcz),
- *Droga z Kościana do Brońska* (dł.12 km - z Kościana przez Kobylniki i Stary Białcz),
- *Droga z Kościana do Kielczewa* (dł.2,6 km - z kościańskiego Rynku przez ul. Strzelecką, Wały Żegockiego, Park Miejski,
- Ścieżka edukacyjna "*Drzewa o historii, Ptaki o współczesności*", dł. 28,5 km, oparta na faunie i florze parków istniejących przy dworach i pałacach na terenie Parku Krajobrazowego im. gen. Dezyderego Chłapowskiego, obejmuje swoim zasięgiem miejscowości: Racot, Stary Gołębin, Turew, Rąbiń, Rogaczewo Wielkie, Rogaczewo Małe, Wyskoć, Darnowo z terenu gmin Kościan, Czempiń oraz Krzywiń.

Na trasie wymienionych szlaków znajdują się stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, które mogą, po odpowiednim oznakowaniu, stanowić interesujący punkt wycieczek w przeszłość Wielkopolski. Są to

stanowiska (grodziska, kurhany) w okolicach miejscowości: Bonikowo, Nowy Dębiec, Kurza Góra, Stary Lubosz, Turew, Wyskoć.

Warto wspomnieć, iż Powiat Kościański i gminy doń należące, za powstałą sieć rowerową, zostały w 2013 r. wyróżnione certyfikatem w ogólnopolskim konkursie PTTK „Gmina przyjazna rowerzystom”.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków czy ścieżek dydaktycznych. Warte rozważenia są plany wytyczenia nowych szlaków np. konnych, rowerowych, wodnych, które wzbogacą już istniejącą ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Z uwagi na charakterystyczne w krajobrazie kulturowym gminy wyróżniki, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością kapliczki, figury i krzyże przydrożne (np. Czarkowo, Sierakowo, Januszewo, Pelikan, Widziszewo) oraz znikające z naszego pejzażu drewniane wiatraki, wskazane byłoby włączenie ich w istniejące szlaki bądź utworzenie specjalnego szlaku z nimi związanego lub ścieżki dydaktycznej, jako źródła wiedzy związanej z dawnym budownictwem młynarskim czy różnymi formami architektonicznymi niewielkich budowli kulturowych jakimi są wspomniane kapliczki. Szczególnych szans dla takiego projektu należałoby upatrywać w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla Turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

Agroturystyka, dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, jak na razie, jej indywidualna realizacja w Racocie, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

10.5. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. kamieniarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo (zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”)
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kościan wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,

- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Kościanie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność Gminy,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie

udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

4. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

5. Starostwa Powiatowego w Kościanie

Zasady i tryb postępowania przy udzielaniu i rozliczaniu dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowiących własności Powiatu Kościańskiego określa Uchwała Nr VIII/73/11 Rady Powiatu Kościańskiego z dnia 31 sierpnia 2011 r.

Witryna internetowa: <http://www.powiatkoscian.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.